

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ,
КРАЄЗНАВСТВА ТА ЕКСКУРСІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

З В І Т
про гірський похід I категорії складності
по Центральному Кавказу,
проведений з 4 по 18 серпня 2009 року

Маршрутна книжка: № 04/09,
Керівник: Сечко Сергій Володимирович
Домашня адреса: м. Миколаїв,
вул. Новосельська буд.5 кв. 9
моб. тел. 066-79-41-418
Заступник: Пономаренко Тетяна Вікторівна
Домашня адреса: пр. Октябрський 16А,
кв. 32

Маршрутно-кваліфікаційна комісія Федерації спортивного туризму
Миколаївської області розглянула звіт і вважає, що похід може бути
зарахований всім учасникам і керівникові _____ категорією
складності _____

м.п.

Голова МКК

Філін В.М.

A photograph of a snow-capped mountain range, likely Mount Elbrus, with a lake in the foreground. The scene is framed by a decorative border with a repeating geometric pattern in blue, yellow, and green. The text is overlaid in the center of the image.

Срібне кільце Єльбрусу

Зміст

1. Довідкові відомості про подорож.....	3
1.1 Довідкові відомості про подорож.....	3
1.2 Довідкові відомості про учасників подорожі.....	4
1.3 План походу заявлений.....	5
1.4 План походу пройдений.....	5
2. Відомості про район подорожі.....	6
2.1 Географічна характеристика району.....	6
2.2 Клімат району.....	7
2.3 Рослинність.....	7
2.4 Тваринний світ.....	8
2.5 Туристська характеристика району.....	8
2.6 Варіанти під'їзду і виїзду з маршруту.....	8
2.7 Інформація про медичні пункти, музеї, магазини, ПСС.....	9
2.8 Срібне кільце Ельбрусу (Організація подорожі).....	10
2.9 Міри безпеки на маршруті.....	11
3. Графік руху та технічний опис маршруту.	12
3.1 Графік руху.....	13
3.2 Технічний опис маршруту.....	21
3.3 Висотний графік руху.....	29
4. Картографічний матеріал.....	30
5. Фотозвіт.	39
6. Опис краєзнавчої роботи на маршруті.....	85
7. Підсумки, висновки, рекомендації.....	88
8. Додатки.....	93
8.1 Особисте спорядження.....	94
8.2 Суспільне спорядження.....	95
8.3 Перелік харчів.....	96
8.4 Похідна аптечка.....	97
8.5 Ремонтний набір.....	98
8.6 Кошторис походу.....	99
8.7 Використана література.....	99
8.8 Копії перевальних записок.....	100

1. Довідкові відомості про подорож.

1.1. Довідкові відомості про подорож.

Групою туристів Миколаївського обласного Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді з 5 по 17 серпня 2009 року пройдений гірський похід 1 категорії складності в районі Центрального Кавказу (Приельбрусся) по маршруту:

сел. Верхній Баксан – пер. Силтран (н/к, 3440) – р. Субаші – пер. Джикаугенкез (1А, 3520) – плато Ірахітсирт – пер. Балкбаші (1А, 3689) – р. Улхурзук – пер. Кюкюртлю Півд. (1А, 3700) – р. Уллу-Кам – пер. Хотютау (1А, 354) – плато Хотютау – сел. Терскол.

Довжина активної частини маршруту-119 км. за 12 днів (у т.ч. 1.5 днювання і краєзнавчої роботи).

Група пройшла похід по заявленій основній нитці маршруту.

Маршрутні матеріали розглянуті МКК Миколаївської обласної федерації туризму (шифр МКК 214-00-325-3201) по клопотанню МКК Миколаївського управління освіти (шифр МКК 114-03-20000000).

1.2. Довідкові відомості про учасників подорожі.

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Дата народження	Місце навчання, роботи	Домашня адреса	Обов'язки в групі
1	Сечко Сергій Володимирович		МОЦТКЕ УМ, керівник гуртка		керівник
2	Пономаренко Тетяна Вікторівна		НУК, викладач		Заступник керівника
3	Гончарук Володимир Володимирович		НУК, студент		фотограф
4	Бурдейний Микола Сергійович		НУК, студент		Заст по спорядженню
5	Матюшкіна Євгенія Олексійовна		МДУ Сухомлинського студент		Завгосп.
6	Марченко Олена Анатоліївна		МДУ Сухомлинського студент		учасник
7	Чистякова Тетяна Олександрівна		МДУ Сухомлинського студент		учасник
8	Харченко Анастасія Олександрівна		МДУ Сухомлинського студент		учасник
9	Лосицький Максим Юрійович		МФ КНУКіМ студент		ремонтник
10	Гусева Юлія Михайлівна		Академія «ШАГ» студент		медик

1.3. Графік руху запланований

Дата	Дні в дорозі	Відрізки маршруту	Відстань
5.08	1	сел. В. Баксан – р. Силтран	7
6.08	2	р. Силтран – пер. Силтран (н/к, 3440) – р. Субаші	19
7.08	3	розвідка траверсу Джикаугенкез-Ісламчат	2x8
8.08	4	р. Субаші – пер. Джикаугенкез (1А, 3520) – ур. Джилису	18
9.08	5	ур. Джилису – ур.Ірахітсирт – рад.вихід на німецький аеродром	12+5
10.08	6	Днювання	
11.08	7	ур. Ірахітсирт – пер. Балкбаші (1А, 3689) – р. Улухурзук	19
12.08	8	Днювання	
13.08	9	р. Улухурзук – р. Кюкюртлю	12
14.08	10	р. Кюкюртлю – пер. Кюкюртлю Півд. (1А, 3700) – р. Уллукам	9
15.08	11	р. Уллукам – пер. Хотютау (1А, 3546) – сел. Терскол	18
Всього 122 км за 11 ходових днів			
Запасні варіанти			
	9	р. Уллухурзук – сел. Хурзук	18
	10,11	р. Уллукам – сел. Хурзук	23
Аварійні варіанти			
	2,3	р. Киртик – сел. В. Баксан	
	4,5,6	ур. Джилису -- база МНС в ур. Ірахіктюз	
	7,8	р. Уллухурзук – сел. Хурзук	
	10,11	р. Уллукам – застава прикордонників (Ворошилівські коші)	

1.4. Графік руху пройдений

Дата	Дні в дорозі	Відрізки маршруту	Відстань
5.08	1	сел. В. Баксан – р. Силтран	7
6.08	2	р. Силтран – пер. Силтран (н/к, 3440) – р. Мукал	8
7.08	3	р. Мукал – р. Субаші	11
8.08	4	р. Субаші – пер. Джикаугенкез (1А, 3520) – ур. Джилису – галявина Емануєля	22
9.08	5	галявина Емануєля – ур. Ірахітсирт – рад.вихід на німецький аеродром. Півднювання	9+5
10.08	6	ур. Ірахітсирт – пер. Балкбаші (1А, 3689) – р. Улухурзук	23
11.08	7	Днювання	
12.08	8	р. Уллухурзук – р. Кюкюртлю	7
13.08	9	р. Кюкюртлю – пер. Кюкюртлю Півд. (1А, 3700) – р. Актерек	11+2
14.08	10	р. Актерек – р. Акбаші – р. Уллукам – гребінь Хотютау	14
15.08	11	гребінь Хотютау – пер. Хотютау (1А, 3546) – оз. льод. Азау	5
16.08	12	оз. льод. Азау – сел. Терскол	2
Всього 119 км за 12 днів			

2. Відомості про район подорожі.

2.1. Географічна характеристика району.

Приельбрусся і прилягаючі до нього частини Великого Кавказу можна назвати колискою вітчизняного гірського туризму й альпінізму. Саме Ельбрус був метою перших наукових і спортивних експедицій.

З Верхнього Баксану, що раніше називався аул Урусбієва, починалася більшість дореволюційних сходжень на двоголову велетенську гору. Балкарський князь, що жив тут, Ізмаїл Урусбієв, людина високої культури, робив незмінну гостинність і допомогу російським і закордонним ученим, мандрівникам і туристам у їхніх походах.

Приельбрусся – туристська назва частини Великого Кавказу від західних підходів до Ельбрусу, і хребта Штавлер до басейнів рік Чегем і Местіачала (Грузія) на сході.

На півночі район обмежує умовна лінія, що проходить по долині рік Подкумок і Малка. Вона перетинає долину Баксана нижче селища Билим і далі йде по р. Кестанти і вододілі з р. Чегем. На заході природною границею є долина р. Кубань, а на півдні – Головний Кавказький хребет (ГКХ), за яким знаходиться Грузія.

Приельбрусся розташоване на території південно-західної частини Кабардино-Балкарії і південно-східної частини Карачаєво-Черкесії. Південна область відноситься до північної Грузії (верхня Сванетія).

Особливо слід зазначити зону, розташовану між Ельбрусом і курортами північнокавказьких мінеральних вод на вододілі Кубані і Тереку. Тут знаходяться покриті субальпійської та альпійською рослинністю пасовища кавказьких передгір'їв.

Форми рельєфу в зоні перших хребтів згладжені, скельні обриви зустрічаються лише в каньйонах рік та по периметрі столових гір Скелястого хр.-Гуд-гора, Бермамит, Канджал.

Лісисті річкові долини врізані в глиб плато в східній його частині на 800-1200 м, у південно-східній - на 300-500 м. Дрова можна знайти навіть у каньйоні р. Малки і верхів'ях Харбаза і Худеса.

Північну частину району займають передгір'я та масив Ельбрусу з розбіжними від нього віялом відрогами. Ельбрус - порівняно молодий вулкан, що насипав велетенський конус із продуктів своїх вивержень, що проходили протягом останніх 1,5 млн років, тоді як основні кавказькі хребти формувалися в період від 70 до 20 млн років тому. Зараз Ельбрус знаходиться в стадії спокою. Лише кілька поглиблень (фума-рол), що виділяє гази на західних схилах Східної вершини, нагадують про те, що велетень дрімає.

Заледеніння району представлене, насамперед, могутнім покривним льодовиком Ельбрусу, що має площу 138 км² і середню товщину 50-60 м. Зіркоподібне заледеніння гори являє собою безліч льодовиків, що сповзають з фірнового куполу. Найбільш значний з них Великий Азау, що має довжину 7 км і спускається до 2500 м. Це на 500 м нижче снігової лінії району, тому льодовик швидко відступає (31 м у рік). ГКХ у межах району також має значне заледеніння.

Льодовики харчують основні ріки району – Малку і Баксан, що належать басейну Тереку; Уллукам, Уллухурзук і Худес, що дають начало Кубані; Твибер,

Местіачала, Долра, Накра і Ненскіра, що є правими припливами Мульхри й Інгури (Грузія).

2.2. Клімат району формується під впливом сезонної циркуляції повітряних мас. При цьому гірський рельєф також має великий вплив. Гірські хребти затримують чи відхиляють повітряні потоки. При висхідному русі по навітряних схилах повітря прохолоджується на $0,5^{\circ}\text{C}$ на кожні 100 м підйому. У результаті з настанням крапки роси з водяних пар утворюються краплі води, і починається випадання осадків. При русі на підвітряних схилах нізхідне повітря, навпаки, нагрівається приблизно на 1°C на 100 м спуска, унаслідок чого підвищується його здатність поглинати й утримувати вологу. Випадання опадів припиняється, чи зовсім не відбувається. Таким чином, навітряні схили одержують більше опадів, чим підвітряні, що варто враховувати групам, захопленим непогодою в шляху.

Улітку на північних передгірних рівнинах панує вологе повітря Атлантики, що часто приносить з циклонами рясні опади. При цьому південний напрямок руху повітря міняється на західний та північний, тому південно-західний і західний сектори обрію вважаються "гнилим кутом". Своєрідним показником погоди служать вершини Ушби та Ельбрусу, видимі з багатьох місць району. Якщо з раннього ранку вони закриті хмарами, варто побоюватися приходу чергового циклону.

Для району, як і для усього Кавказу в цілому, характерна циклічність періодів поганої і гарної погоди. Улітку вона дорівнює 5–7 дням, причому в першій половині літа погода звичайно гірше, ніж у другій.

Літо на висоті 2000 м починається в перших числах липня, а зі збільшенням висоти - ще пізніше. Максимальна температура на висоті 2000 м може досягати $+35^{\circ}\text{C}$, а на висоті 3000 м – $+25^{\circ}\text{C}$. Літо вологе та прохолодне, з підвищеною хмарністю і зливовими дощами. Характерно щоденне погіршення погоди в другій половині дня за рахунок утворення хмарності і випадання осадків місцевого походження.

2.3. Рослинність гір залежить від висоти і наявності води. Високоствольні ліси ростуть у долинах рік і на більш вологих північних і західних схилах. У межах описуваної області, відмітки якої перевищують 500 м над рівнем моря, нижні яруси рослинності представлені степом і лісостепом, а вище 1500 м – хвойними лісами, що піднімаються до висоти 2400 м. Найбільші масиви соснових лісів розташовані по долинах Адилсу, Баксана, Кубані і їхніх припливів.

На південній стороні ГКХ ялиново-пихтові ліси ростуть по долинах рік Долра і Местіачала. Хвойні ліси перемежуються заростями дрібнолистих порід берези, горобини, черемшини та барбарису. У підліску часто зустрічається вовче лико, агрус, смородина, рододендрон, малина й ожина. Низькорослі березняки, рододендрон і яловець піднімаються вище границі лісу, утворюючи плями серед альпійського високотрав'я. Вище 2500 м розташована зона низкотравної альпійської рослинності, що вище 3000 м можна бачити тільки в теплих балках і ущелинах. На поверхнях скель ростуть мохи та лишайники.

2.4. Тваринний світ представлений, перш за все, луками (різновид гірських козлів) і їх постійними пернатими супутниками уларами. Характерний улюлюкаючий

лемент уларів супроводжує мандрівників до верхньої границі альпійської зони. У високоствольних лісах живуть ведмеді, ліси, барсуки, від яких варто захищати залишені в закиданнях продукти. У високогір'я туристи можуть постраждати від пернатих розбійників - жовтодзьобих альпійських галок. У лісовій зоні, особливо на південній стороні ГКХ, можна зустріти кавказьку гадюку, укусу якої становить серйозну небезпеку для життя.

2.5. Туристська характеристика району.

У північній частині району гірськими туристами накопичений багатий досвід походів навколо Ельбрусу. Звичайно це нескладні маршрути 1-2, рідше 3 к.с.

Практично у усіх населених пунктах є магазини, але вибір продуктів у них невеликий, і розраховувати на поповнення запасів у поході не варто. Пошта працює у Верхньому Баксані, Ельбрусі, Терсколі і Хурзуку. У містах Тирниауз і Карачаєвськ мається увесь комплекс заснувань, що цікавлять туристів (у тому числі відділення реєстрації іностраних громадян). Крім того, у Тирниаузі знаходиться єдина в районі міська лікарня, де потерпілим можуть надати реальну допомогу.

На плоскогір'ях влітку можна одержати допомогу в місцях розташування штабів відгінних пасовищ, в урочище Джилису, на станції рятувальників МЧС на плато Ірахиктюз. У долинах північної сторони ГКХ є туристські й альпіністські бази, а також різні заснування відпочинку, куди при необхідності можна звернутися по допомогу.

Маршрути, розташовані поблизу кордону з Грузією, відносяться до прикордонної зони. На їхнє відвідування необхідно одержати дозвіл у Нальчику чи Черкеску.

Стежки в долинах прокладені в самого підніжжя Ельбрусу, можна сказати, по його першому поверсі. Але в Ельбрусі є і другий поверх – пояс льодовиків, чії фірнові поля оточують верховий конус безупинним кільцем. Лише незначні по довжині зони льодопадів і неширокі круті гребені відокремлюють Північні поля і плато Хотютау від Західного плато - найбільш високого і важкодоступного, де беруть початок льодовики Кюкюртлю, Бітуктубе та Улучиран.

2.6. Варіанти під'їзду і виїзду з маршруту.

Початок маршруту, сел. Верхній Баксан, і кінець, сел. Терскол, зв'язані асфальтовими шосе з містом Нальчик, що має залізничне сполучення. Слід зазначити, що всі міста, розташовані на рівнині перед горами, мають добре автомобільне сполучення. Тому по залізниці можна доїхати до кожного з них, а далі скористатися автотранспортом. Це міста Черкесск, П'ятигорск, Мінводи, Прохолодний, Нальчик. При цьому автомобільний під'їзд від Нальчика до Верх. Баксана, що складає близько 120 км, буде найбільш коротким. З цієї причини залізничний під'їзд до інших міст має сенс при відсутності квитків до Нальчика. З Нальчика на приміських потягах можна доїхати до м. Мінводи і Прохолодний:

Нальчик-Мінводи: відправлення 7-17, прибуття 11-01;

Мінводи-Нальчик: відправлення 13-07, прибуття 17-51;

Нальчик-Прохолодний: відправлення 18-11, прибуття 19-49;

Прохолодний-Нальчик: відправлення 5-22, прибуття 7-00.

У Нальчику є два автовокзали. Ближній автовокзал розташований у 400 метрах вправо від вокзальної площі за адресою: вул. Пачева, 54.

Можна пошукати рейсовий автобус на іншій автостанції, розташованій за адресою: вул. Гагаріна, 124. По отриманій цього року інформації, автобуси звідси роблять рейси до Тирниауза (3 рази в день, виїзд - по заповненню). Далі від Тирниауза у верхів'я Баксана треба добиратися іншим автобусом чи маршруткою.

З огляду на все це, найкраще відразу домовлятися з водіями. Пропозицій багато (вам запропонують транспорт прямо від потяга, ціна договірна, варто поторгуватися, вартість проїзду може бути в межах 100-250 руб. з людини).

Прикордонна служба починає видачу пропусків тільки о 10.00. Треба також врахувати, що в неділю видача пропусків не здійснюється.

Шлях до В. Баксана займає в мікроавтобуса "Газель" приблизно 1 год. 40 хв. Шлях Миколаїв – сел. В. Баксан та сел. Терскол – Миколаїв група пододала мікроавтобусом (за 35-36 годин в одну сторону).

2.7. Інформація про медичні пункти, музеї, магазини, ПСС.

м. Нальчик

Пошта, телеграф, телефон – пр. Леніна, 115, працюють з 8-20.00 до 14-15.00, вихідний неділя.

Є лікарня, 2 автовокзали (вул. Гагаріна, 124 та вул. Пачева, 54), ринок (поруч з автовокзалом на вул. Пачева.), залізничний вокзал (Осетинська вул.), розгалужена мережа магазинів (є цілодобові).

Музеї:

КБ краєзнавчий музей – вул. Горького, 76, працює з 10.00 до 19.00, вихідний понеділок.

Музей образотворчих мистецтв – проспект Леніна, 35, працює з 10.00 до 18.00, вихідний понеділок.

Будинок-музей Марка Вовчка – курортна зона "Нальчик".

м. Тирниауз

Пошта – вул. Леніна, 8, працює з 9.00 до 18.00, перерва 13.00-14.00, вихідний неділя.

Лікарня – (єдина в долині) приймає цілодобово. Має багатий досвід надання медичної допомоги альпіністам і туристам.

Ринок – на стадіоні.

Магазини – різні, є працюючі цілодобово.

сел. Верхній Баксан

2 магазини (приватні) – працюють з 9.00 до 19.00, без вихідних.

Ларьки (приватні) – працюють з 9.00 до 19.00, без вихідних.

Пошта – працює з 9.00 до 18.00, перерва 13.00-14.00, вихідний неділя.

сел. Терскол

3 приватні магазини – працюють з 9.00 до 22.00, без обіду і вихідних.

Звичайний магазин – працює з 9.00 до 18.00, перерва 13.00-14.00, вихідний неділя.

Пошта, телеграф, телефон – біля турбази МО, працює цілодобово.

Музей оборони Кавказу знаходиться на станції «Мир» канатної дороги. Висота 3500. Проїзд по канатній дорозі від станції Азау (3 км від Терскола). Музей працює за графіком роботи канатної дороги.

м. Черкесск

Головпоштамт – вул. Першотравнева, 30. Працює з 8.00 до 19.00, в неділю з 10.00 до 17.00.

Телеграф – Союзний пров., 17. Працює цілодобово.

Центральний переговорний пункт – вул. Першотравнева, 34. Працює цілодобово.

У місті є 4 лікарні (міська – вул. Орджонікідзе, 22), біля автовокзалу (Вокзальна пл.), біля залізничного вокзалу (Вокзальна пл.), розгалужена мережа магазинів (є цілодобові).

Музеї.

Краєзнавчий музей – пр. Леніна, 14.

Республіканський історико-культурний і природний музей. Картинна галерея.

Виставковий павільйон – Червоноармійська вул, 58.

Туристські організації

КБР ЦДЮТУР: м. Нальчик, вул Мечникова, 126. Тел. 5-35-06 (86500).

Тирнаузська МСЮТУР: м. Тирнауз, вул. Мусукаєва, 9, кв. 4. Тел. 2-71-63.

Клуб туристів м. Нальчика: вул. Лермонтова, 1.

Пошуково-рятувальна служба КБР ПСС: м. Нальчик, вул. Лермонтова, 25. Тел. 2-71-75 (86622)

Нальчицький ПРЗ: м. Нальчик, вул. Лермонтова, 25. Тел. 2-71-75 (86622)

Ельбрусский ПРЗ КБР: сел. Терскол.

КЧР ПСС: м. Черкесск, вул. Інтернаціональна, 2-А. Тел. 4-44-61 (86571)

Верхньо-Кубанський ПРЗ КЧР: сел. Учкулан.

2.8. Срібне кільце Ельбрусу (Організація подорожі).

«Гірський похід - це кращий спосіб перезимувати літо». Особливо ця крилата фраза відноситься до сезону 2009 року.

Загальна ідея походу полягала у тому, щоб пройти цікавий похід та оцінити свої сили перед подальшими, більш складними походами. Тому нам хотілося, щоб на маршруті були і різноманітні види рельєфу, і технічні перешкоди. При цьому нитка маршруту повинна була бути прокладена так, щоб побачити Центральний Кавказ у всьому його різномаїтті.

Для більшості учасників це перше відвідування Кавказу, і воно повинно було бути досить яскравим. Передбачалося, що заявлений маршрут буде носити крім технічного, також і пізнавальний характер. Тому, подорож хотілося провести в районі з багатим історичним минулим.

Після ретельного аналізу усім нашим вимогам задовольняв тільки один район – кільце навколо Ельбрусу.

Відмовляючись від закидання харчів, ми вирішували проблему автономності на маршруті, але при цьому прирікаючи себе на перевантаження в перші дні походу.

Нитка маршруту подорожі прокладена навколо льодового моря Ельбрусу, перетинаючи три найбільш великі льодовики: плато Джикаугенкез, Хотютау і льод. Улучиран з виходом на гарні оглядові місця, якими були усі перевали маршруту.

Технічний інтерес задовольняло різномаяття перешкод (починаючи від трав'яних схилів, до перетинання льодових полів). Район відрізняється винятковим сплетенням історичних подій: від грецької і слов'янський міфологій до захисту Кавказу в період Великої Вітчизняної війни. Інтерес також представили джерела нарзану і радонові ванни.

У запланований графік руху (нитку маршруту удалося витримати) свої коригування внесла погода. За словами пастухів, літо 2009 року видалося незвичайно холодним. Група неодноразово попадала в завірюху, приходилося рухатися по свіжому снігу, вода в казанках замерзала навіть на верхній границі лісу.

При умовах, що склалися, став у нагоді досвід, придбаний учасниками в навчально-тренувальному гірському поході Кримом в січні 2009 року. У процесі підготовки до походу група неодноразово брала участь у змаганнях з техніки туризму, проводилися регулярні тренування.

2.9. Заходи безпеки на маршруті

Безпека при проходженні маршруту забезпечувалася комплексом заходів у сукупності з досвідом і кваліфікацією учасників:

1. Завдяки відносній доступності району походу, аварійний вихід був можливий з будь-якої його частини в найкоротший термін. Шляхи аварійного виходу були показані на карті усім учасникам.

2. Зверталася увага на вибір максимально безпечних і комфортних місць для привалів і ночівель.

3. При проходженні перевалів, по можливості, використовувався ранній час доби.

4. Тактика проходження складних перевалів і ділянок підвищеної складності постійно коректувалася убік збільшення безпеки через наявність непростой сніжно-льодової обстановки цього року, що викликало збільшення тривалості походу.

5. У темний час доби і при поганій видимості рух не здійснювався.

6. Темп руху вибирався відповідний силам учасників, при необхідності призначався замикаючий, при русі зберігався візуальний і голосовий контакт (крім підходів і спусків по дорогах).

7. Де можливо, рух здійснювалося на безпечній відстані від камнебезпечних і лавинонебезпечних схилів. На всіх цих ділянках, а також на льодовиках, осипах, скельних і конгломератних схилах використовувалися каски.

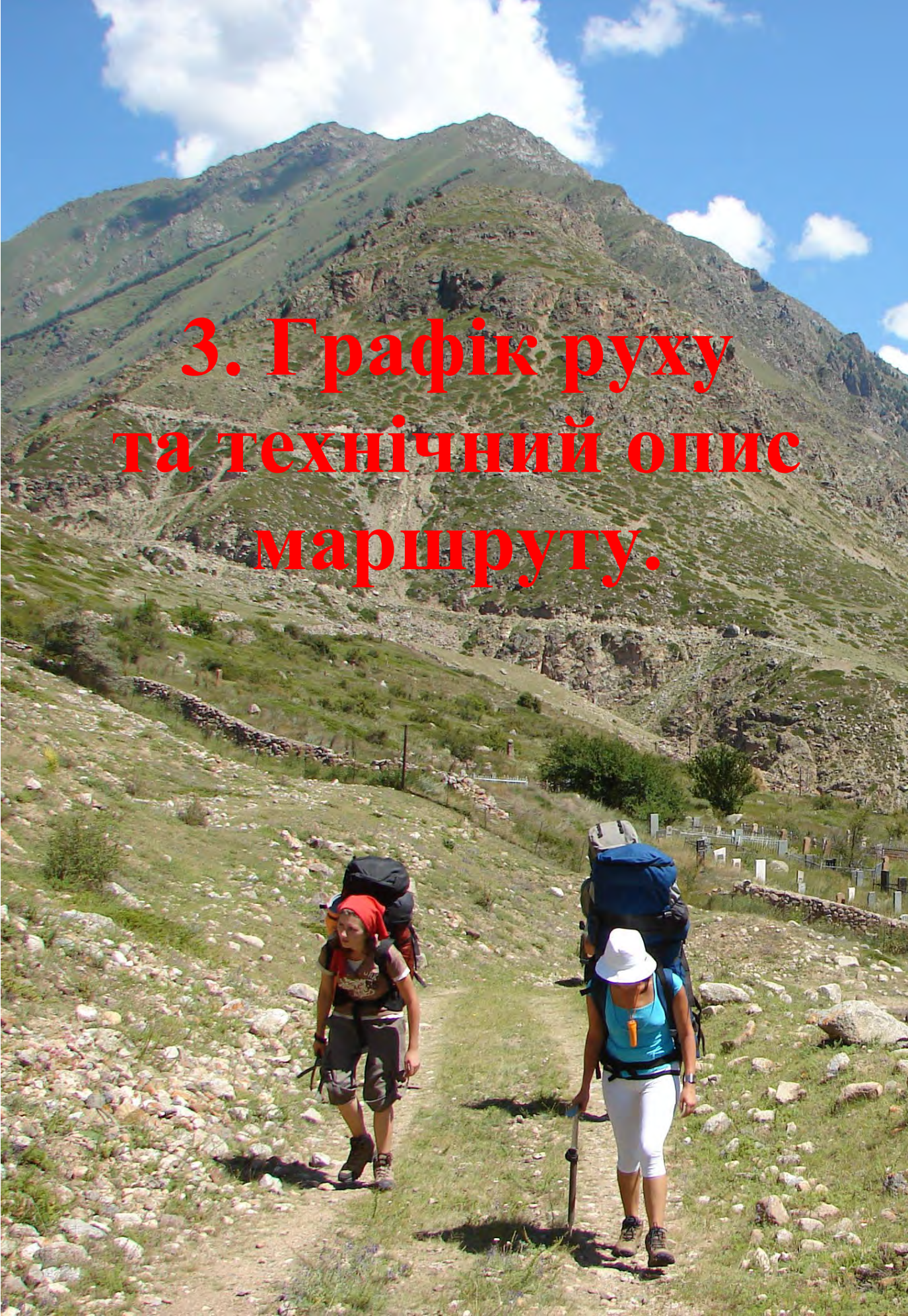
10. Переправи через бурхливі ріки здійснювалися тільки по мостах, а струмки убрид – у першій половині дня.

11. Були проведені учбово-тренувальні практичні заняття по самозатриманні на схилах, діях на камнебезпечних ділянках, подоланню річок.

12. Перевали проходилися після візуального спостереження та уважного вивчення наявних описів і фотографій.

13. Протягом усього маршруту вівся контроль за самопочуттям учасників, у разі потреби надавалася медична допомога.

14. На маршруті постійно здійснювався контроль справності особистого і загального спорядження, при необхідності проводився його своєчасний ремонт.

3. Графік руху та технічний опис маршруту.

3.1 Графік руху

День шляху	дата	Ділянка маршруту	Пройдений шлях	Чистий ходовий час	Природні перешкоди та небезпечні ділянки	Метеоумови	Примітки
1	5.08	сел. В. Баксан – межа лісу	1	50 хв	Підйом дорогою серпантинном на гирлову ступінь долини. Стежка лісом траверсом правого борту долини.	Сонячно	
		Межа лісу – верхня межа лісу	6	3 год		Сонячно	

Всього пройдено 7 км за 3 год 50 хв чистого ходового часу

2	6.08	Верхня межа лісу – перша тераса долини	2	1 час	Підйом стежкою 15° трав'яними схилами правого берегу ріки.	Сонячно	Хмара, що нас наздогнала із дол. Силтрана обернулась хуртовиною і потім різко пішла вгору. Відсидка 1 год.
		Перша тераса – друга тераса	1.5	1.5 год	Підйом стежкою 15-20° осипними схилами правого берегу ріки	Сонячно	
		Друга тераса – оз. Силтранкель	1	1 год	Підйом стежкою 20-25° осипними схилами правого берега ріки. Маркування турами. Вихід до озера стрімким (30°) 150 м кулуаром	Змінна хмарність	
		Озеро – перевал Силтран (н/к, 3440)	1	1 год	Підйом стежкою осипном схилом 25°.	Туман, сніг	
		Пер. Силтран – дол. р. Мукал	2.5	1.5 год	Спуск стежкою (ділянка на початку спуску камнебезпечна) 30° серпантинном по середньому осипу.	Змінна хмарність	

Всього пройдено 8 км за 6 годин чистого ходового часу

3	7.08	Дол. р. Мукал – дол. р. Мкяра	3	1.5 год	Переходимо вбхід на лівий .берег р. Мукал, далі стежкою осипними та трав'яними схилами спуск до гирла р. Мукал. З гирла спуск стежкою серпантинном трав'яним схилом, 30°, залишаючи гирловий каньйон справа по ходу.	Сонячно	
		Дол. р. Мкяра – р. Субаши	1	1 год	Переправа вбхід через р. Мкяра. Далі стежка траверсом трав'яного схилу лівого берега р. Мкяра	Сонячно	
		р. Субаши – давній морений вал льод. Субаши	4	1 год	Стежка трав'янистою терасою правого берега.	Сонячно	
		Вихід на давній моренний вал льод. Субаши.	1	45 хв	Підйом стежкою трав'яним схилом давнього моренного валу.	Змінна хмарність	
		Вхід до цирку льод. Субаши	1	30 хв	Залишаючи каньйон справа, стежкою на осипному схилу (маркування турами) входимо до цирку льод. Субаши. Далі переходимо по камінням річку та стежкою у кармані лівобережної морени виходимо у верхів'я цирку.	Змінна хмарність	
		Вхід до цирку пер. Джикаугенкез	1	1 год 15 хв	Підйом стежкою осипним схилом 15–20°. Ночівля біля маленького озера.	Низькі хмари, сильний вітер.	

Всього пройдено 11 км за 6 годин

4	8.08	Цирк Джикаугенкез – пер. Джикаугенкез	1	1 год	Підйом стежною осипним схилом на середню сідловину, далі траверсом на сідловину пер. Джикаугенкез (1А. 3520).	Низькі хмари, сильний вітер	Схили покриті свіжим снігом 4-5 см
		Розвідка траверсу хребта	1+1	30 хв	По дрібному мокрому живому осипу виходимо на вершинку в сторону піку Балік. Далі спуск не проглядається через погані метеоумови. Повертаємося на перевал.	Низькі хмари, сильний вітер	
		Пер. Джикаугенкез – плато Джикаугенкез	0.5	20 хв	Спуск мокрим живим середнім осипом 30°. 150 м., далі – менш стрімким сніжним схилом вихід на плато.	Низькі хмари, сильний вітер Дощ із снігом.	
		Крізь плато Джикаугенкез	5	1.5 год	Перетинаємо полого льодове плато без тріщин у напрямку піку Калицького. Льодовик відступив настільки, що вихід на пік став проблематичним та небезпечним. Виходимо по плато до правого борту льодовика.	Низькі хмари, сильний вітер Дощ із снігом.	
		Плато – давні моренні вали Ельбрусу	4	1 год	Від краю льодовика лівим берегом ріки вздовж правого борту льодового плато починаємо спуск. Спочатку стежною осипом з середнього та великого каміння, далі, в районі каньйону р. Каракаяксу, траверсуючи осипний (середнє та дрібне каміння) схил 30–35°, спускаємося до ріки. Далі з'являється ледь помітна стежка з-поміж осипу з великого каміння вузькою ущелиною, котра виводить на давні моренні вали, порослі травою.	Низькі хмари, сильний вітер Дощ.	

		Давні моренні вали – курорт Джилису	7.5	2 год	Спуск стежкою трав'яними схилами, по якій переганяють худобу .	Низькі хмари, сильний вітер Дощ.	
		Курорт Джилису – галявина Еммануеля.	3	1 год	Підйом ґрунтовою дорогою, круто підіймаючись серпантинном, обходимо лівим берегом каньйон Кизилсу.	Низькі хмари, сильний вітер Дощ.	

Всього 22 км за 7.5 годин чистого ходового часу

5	9.08	Галявина Еммануеля – ур. Ірахиктюз	4	1 год	Переправа через Кизилсу мостом, далі ґрунтовою дорогою.	Дощ, низькі хмари	
		Ур. Ірахиктюз – р. Карачул	8	2.5 год	Ґрунтова дорога по плато Ірахітсирт, спуск до р. Карачул стежкою трав'яним схилом.	Дощ, низькі хмари	
		Р.Карачул – імецький аеродром – кам'яні гриби (рад)	5	3 год	Стежка	Дощ зі снігом, низькі хмари	
Полуднування							

Всього 17 км за 7.5 годин чистого ходового часу

6	10.08	Р. Карачул – морена льод. Улучиран	4	1.5 год	Стежка правим бортом плато Ірахітсирт	Змінна хмарність, часом дощ	
		Спуск до льод. Улучиран	0.5	30 хв	Спуск схилом до 20° крутизни середнім живим осипом.	Змінна хмарність.	

		Траверс плато льодовика Улучиран	2	1.5 год	Відкритий льодовик крутизною 10°, йдемо через 2 серединних моренних вали (середній живий осип до 20°).	Змінна хмарність.	
		Льод. Улучиран – ліва морена льод. Улучиран	0.15	30 хв	Підйом слабкою стежкою 30° середнім живим осипом на правий борт	Низькі хмари	
		Морена льод. Улучиран – перевал Балкбаши (1А. 3689)	2	1 год	Підйом стежкою на схилі 10–15° мокрим осипом. Сідловина перевалу широка, осипна.	Дощ зі снігом, низькі хмари, сильний вітер.	
		Пер. Балкбаши – р. Битюктябе	5	2 год	Спуск стежкою спочатку гребенем відрогу середнім осипом сходами-терасами, далі стежкою трав'яним схилом.	Низькі хмари.	
		р. Битюктябе – злиття з р. Кюкюртлю	9	2 год	Ґрунтова дорога.	Низькі хмари.	

Всього 23 км за 9 годин чистого ходового часу

7	11				ДНЮВАННЯ	Змінна	
8	12. 08	Міст – верхній кіш Кюкюртлю	5	2.5год	Лісовозний шлях лісом. Затяжний підйом, далі траверсом лівого берегу	Низькі хмари, місцями дощ	
		Кіш - верхня межа лісу	2	1 год	Стежка трав'яним схилом правим берегом ріки.	Низькі хмари, обмежена видимість, снігопад.	

		Навчально-тренувальні заняття			Використовуючи покращення погоди проводимо заняття з самозатримання на схилах, подоланню камменебезпечних ділянок, подолання гірських річок.	Змінна хмарність	
<i>Всього 7 км. за 3.5 год чистого ходового часу</i>							
9	13. 08	Межа лісу – злиття з р.Куршоу	3	1 год	Підйом пологою стежкою трав'яним схилом лівого берега	Сонячно	
		Злиття з р. Куршоу – морени льод. Кюкюртлю	4	1.5 год	Пологий підйом стежкою траверсом трав'яного схилу до 30°крутизни.	Сонячно	
		Морени Кюкюртлю – цирк.	2	1 год	Підйом по середньому живому осипу крутизною до 20°	Сонячно	
		Кюкюртлю Півд. верх. цирк –пер. Кюкюртлю Півд. (1А, 3700)	0.5	1.5 год	Підйом осипним схилом до 25°, вкритим свіжим снігом. Перевальний зліт – сніжний схил з виходами льоду 300 м до 30°, перевал – широка полого осипна сідловина.	Сонячно	
		Пер. Кюкюртлю Півд. – траверс гребня	0.5	30 хв	Стежка дрібним осипом, останні 200 м снігове плато	Сонячно	
		Гребінь – р. Ак-Терек	2	1.5 год	Спуск простими зруйнованими скелями та осипним схилом крутизною до 30° до перемички, що розділює долини Акбаши та Ак-Терек, далі вліво дрібним осипом в верхній цирк Ак-Терека.	Сонячно	

		Розвідка дол.Ак-Терек	2	1 год	Розвідка визначила, що простого спуску в долину р. Уллукам по долині Ак-Терек немає.	Сонячно	
--	--	-----------------------	---	-------	--	---------	--

Всього 16 км. За 7.5 годин чистого ходового часу

10	14.08	Дол. р. Ак-Терек – перемичка з Акбаши.	0.5	30 хв	Підйом по дрібноосипним схилом крутизною до 20°	Сонячно	
		Перемичка – гирло р. Акбаши	3	1 год	Пологий спуск стежкою дрібноосипним схилом, минаючи середнє каміння	Сонячно	
		Гирло – Ворошилівські коші	4	2 год	Спуск стежкою траверсом правого борту долини Уллукама в сторону верхів'я долини.	Сонячно	
		Ворошилівські коші – злиття з р. Улулозень	3.5	1 год	Плавний підйом стежкою широкою долиною, що поросла травою	Сонячно	
		Підйом до гирла р. Уллукам	0.5	1 год	Підйом стежкою-серпантинном, залишаючи каньйон зліва.	Сонячно	
		Гирло – верхів'я р. Уллукам	3	1 год	Стежка траверсом трав'яним схилом лівого берегу р.Уллукам	Сонячно	
		Верхів'я р. Уллукам – гребінь Хотютау	3	2 год	Підйом серпантинном стежкою німецьких саперів трав'яним схилом 20-25° крутизни. Майже на гребені велика осипна тераса із залишками бліндажів.	Сонячно	

Всього 17.5 км за 8.5 годин чистого ходового часу

11	15.08	Гребінь – пер. Хотютау (1А. 3546)	0.5	30 хв	Слаба стежка простими зруйнованими скалами	Сонячно	
		Пер. Хотютау – плато Хотютау	0.2	15 хв	Спуск стежною 30° крутизни середнім осипом на сніжник, що виположується.	Сонячно	
		Плато Хотютау – пер. Ехо Війни – бокова морена	4	1.5 год	Відкритий пологий льодовик без тріщин, тримаємось правого борту плато, від зльоту пер. Ехо Війни. Перетинаємо льодовик на ліву бічну морену. З льодовика сходимо спочатку "шубою", далі на бокові морени.	Сонячно	
		Морена – озеро	2	1 год	Пологий спуск слабою стежиною між моренних та лавових навалів.	Змінна хмарність,	

Всього 7 км за 3 год. чистого ходового часу

12	16.08	Озеро – станція Старий Кругозор	3	1 год	Спуск стежною між морених та лавових утворень.	Хмари під нами. Сонячно	
----	-------	---------------------------------	---	-------	--	-------------------------	--

Всього 3 км за 1 год. чистого ходового часу

3.2 Технічний опис маршруту

День 1. (5 серпня)

Оформлення прикордонних перепусток у Нальчику і реєстрація в МНС у Терсколі зайняли півдня (маючи у розпорядженні мікроавтобус). Стартували о 14.00. Темп руху невисокий – відчувається півтори доби проведені в дорозі в мікроавтобусі і важкі рюкзаки першого дня походу.

Мікроавтобус вивіз нас за міст через р. Баксан за селищем В. Баксан. Тут, від цвинтаря селища, починається ґрунтова дорога (фото № 1) серпантинном, що піднімається до крайки лісу, на гирлову ступінь Силтрану. (ріка Силтран тут тече в глибокому непрохідному каньйоні). Підйом зайняв у групи 1 перехід (50 хв. ЧХЧ). На межі лісу дорога переходить у стежку уздовж арика. Є місця для стоянки, але води в арику немає.

Далі піднімаємося лісовою стежкою, траверсуючи правий берег річки, що тече глибоко внизу в ущелині. Через 2.5 години виходимо до древнього моренного валу, що заріс травою. Підйом на нього займає півгодини. Нагорі (фото № 2) є зручні місця для стоянки. Долина розширюється, ліс росте тут її схилами. Ми продовжуємо підйом стежкою через луки дна долини і через півгодини, перейшовши струмок по каменях, виходимо на трав'яну терасу правого борту на верхній межі лісу. Тут зручні місця для стоянки, дрова і вода (фото № 3). У 18.00 зупиняємося на ночівлю.

День 2 (6 серпня)

Вихід о 7.00. День починається з затижного півторагодинного підйому дном долини через численні селеві виноси, що вже поросли травою (фото № 4), на першу терасу. Звідси видно масив зруйнованих скель. Це друга ступінь. На неї у групи йде ще півтори години підйому. Стежка йде вздовж ріки правим берегом і місцями губиться у великих осипах (фото № 6). Відкривається вид на стародавній скельний льодовиковий поріг ліворуч (по ходу) і величезний моренний вал праворуч. Вони перегороджують долину, утворивши природну греблю, за якою знаходиться озеро Силтранкель. До греблі піднімаємося стежкою середнім осипом, залишаючи ліворуч скельний останець. Знизу з долини нас переслідують щільні хмари. Ріка губиться в осипах. До озера виходимо (фото № 7) крутим вузьким осипним кулуаром (150 м, 30°). Озеро (фото № 8) розташовано у великому цирку під вершинами Мукал і Силтран. Біля озера численні місця для стоянок. У цирку знаходяться 4 характерні сідловини:

- на схід в. Силтран – пер. Зурбаган;
- висока сніжно-льодова сідловина між в. Мукал і Силтран – пер. Мукал;
- північніше в. Мукал – пер. Грач;
- і наша – на північному заході, сама широка сідловина пер. Силтран.

На перевал від озера виходимо за 1 годину по стежці 25° на середньому осипу (фото № 9). Під перевалом різко попадаємо в зону сильного вітру і щільної хмарності, починається снігопад. Негоду (майже 2 години) пересиджуємо під накидками. Ельбрус показує нам свій мінливий характер. Але незабаром різко піднімаються хмари і припиняється снігопад. Насолоджуємось видами, що нас

оточують. Крізь шапку хмар виглядає східна вершина Ельбрусу незрівняної краси (фото № 11).

Перевал Силтран (н/к, 3440 м) розташований у східному відрозі Ельбрусу з північного сходу від в. Мукал. З'єднує долини рік Силтрансу і Мукал (Киртик). Веде від оз. Силтранкель у верхів'я Мукала. Раніше мав категорію складності 1А. Розжалувано, мабуть, через наявність з обох сторін гарних стежок. Сідловина перевалу – широка платовидна з численними місцями для наметів. Прекрасне панорамне місце.

Спуск із перевалу (фото № 12) починаємо непоганою стежкою середнім осипом. Крутизна спуску досягає 30°, одягаємо каски. Стежка серпантинном (фото № 13) плавно виположуючись за 1.5 години спуску приводить у долину Мукала до ріки, яку вирішуємо переходити з ранку по малій воді. З місця ночівлі добре видний весь спуск із перевалу (фото № 14) і подальший спуск в ущ. Мкяра (фото № 15).

Готових місць для стоянки немає, місця під намети чистимо самі.

День 3 (7 серпня).

Вихід о 7.00. Спуск у долину Киртика можна звідси продовжити двома варіантами. Чи правим берегом до витoku Киртика, чи лівим, щоб переправивши трохи вище через Мкяру траверсною стежкою вийти в Субаши. Вибираємо другий варіант, як більш логічний. Як і передбачалося, потік Мукала, що ревів ввечері, ранком перейшли по каменях. Далі продовжуємо спуск уздовж ріки Мукал лівим берегом по середньому осипу. Незабаром з'являється слабка стежка, по якій виходимо до валу з великого осипного каміння (фото №15). Вал обходимо стежкою траверсом над рікою. Осипи змінюють альпійські луки. Через годину руху від ночівлі виходимо до гирла р. Мукала. Тут ріка спадає водоспадом у каньйон р. Мкяра (фото № 16). Стежкою, трохи поглибившись (200 м) у долину Мкяри, починаємо різко (30°) спускатися до р. Мкяра (фото № 18). Ріку переходимо по камінням (фото № 17). Знаходимо ледь помітну стежку. Нею, траверсуючи з невеликим набором висоти лівий борт ущелини Мкяри, що заріс травою, через 1 годину виходимо на відріг, що розділяє нашу долину з долиною Субаши. З'являється добре видна стежка, що йде правим берегом над каньйоном гирла Субаши. Нею, із плавним набором висоти, через 1.5 години виходимо до підніжжя пер. Ісламсу (фото № 19), а ще через годину підйому стежкою альпійськими луками – до підніжжя стародавнього моренного валу. Подолавши вал (1 година) (фото №20, 21), залишаючи каньйон праворуч, входимо у верхній цирк Субаши. Далі, перейшовши ріку по камінням, продовжуємо рух стежкою в кишені лівобережної морени. Кишеня морени виводить на велике галькове поле. Стежкою, уздовж лівого борту цирку, перетинаємо поле і починаємо осипним схилом (фото № 22) підйом до перевалу Джикаугенкез. Різко псується погода, починається снігопад. На терасі, на середньому осипу (фото № 23) ставимо табір. Снігопад, з різкими поривами вітру, продовжувався майже всю ніч.

День 4 (8 серпня).

Вихід о 7.00. Погода не жаліє нас – низькі хмари, вітер. Стежка проглядається крізь шар свіжого снігу (фото № 24). Вирішуємо не чекати від Ельбрусу погоди, починаємо підйом до перевалу.

Піднявшись осипами на середню сідловину (відріг) траверсом (фото № 24) виходимо на перевал.

Перевал Джикаугенкез (1А, 3520) розташований у хребті Киртик поруч з вершиною Чаткара, у її північно-східному гребені і з'єднує долину Киртика з витоками Малки. Веде з верхів'я Субаши на плато Джикаугенкез. Раніше мав категорію трудності 1Б. Розжалуваний, мабуть, після масового таїння сніжної долини Джикаугенкез (сама сніжна долина перетворилася в льодове плато, а бергшруд на спуску на плато розтанув зовсім).

Сідловина перевалу широка, осипна (фото № 25). Є місця під намети. Воду можна знайти ближче до схилів Чаткари.

Починаємо заплановану розвідку траверсу гребеня убік пер. Балик. Схилом 10° крутизни, мокрим живим дрібним і середнім осипом, покритим шаром свіжого снігу за 20 хв. виходимо на вершину. Входимо в зону хмарності. Видимість 20–30 метрів. Приймаємо рішення розвідку припинити. Повертаємося на перевал. Починаємо спуск середнім мокрим осипом (фото № 26). Крутість схилу 30–35° (каска). Через 10 хв. спуску виходимо на сніжний схил, що виположується. Спуск з перевалу до плато льодовика займає півгодини (фото № 27). Плато – відкритий льодовик без тріщин у вигляді положистої лійки. Напрямок руху – на пік Калицького (фото № 28). За легендами у підніжжя піку знаходяться ритуальні споруди. Підійшовши ближче до піку, бажання досліджень відпадає. Сніг, що розтанув, зробив підходи до піку небезпечними. Та й погода несприятлива – то сніг, то дощ. Беручи до уваги складність орієнтування в таких умовах, приймаємо рішення спускатися уздовж правого борту долини – за річкою Каракаяксу. За межею льоду і морени (поверхнева, льодовик під «шубою») ідемо вправо, до язика льодовика Чунгурчиран. Перетинання плато зайняло у групи 1.5 години чистого ходового часу (2 переходи). Дотримуючись межі лід-каміня, виходимо до ріки (фото № 31). Продовжуємо спуск уздовж лівого берега ріки. Незабаром (20 хв) ріка іде в каньйон. Каньйон обходимо крутими осипними схилами лівого берегу ріки (фото № 32). З'являється слабка стежка, що вигинається між великих каменів (фото № 32). Нею (1 година спуска від льодовика) виходимо в накопичення величезних стародавніх моренних валів, що поросли травою, з гальковими полями в улоговинах.

Ріка іде в каньйон. Продовжуючи спуск слабкою стежкою в морених валах, терасами спускаємося на північ, виходимо на стежку, якою переганяють худобу (фото № 35). Нею спускаємося до численних наметів курорту Джилісу. За порадою пастухів, щоб уникнути конфліктів з місцевою молоддю, вирішуємо йти на ночівлю на галявину Еммануеля. Та й гарні місця для табору зайняті, під дощем не хочеться ставити табір у незатишному місці. До галявини Еммануеля ґрунтовою дорогою піднімаємося під сильним дощем. Через годину зтяжнього підйому, на зручній трав'яній терасі (фото № 37) лівого берегу Кизилсу ставимо табір.

День 5 (9 серпня).

Усю ніч йшов дощ. Збираємося під дощем, вихід о 9.00. У 200 м нижче табору, там де Кизилсу входить в каньйон, підвісним місточком переходимо на правий берег ріки (фото № 38). Розкислим шляхом під дощем, крізь урочище Ірахиктюз (луг на дні широкої долини), через годину виходимо до табору МНС. Відразу починається підйом на плато Ірахитсирт. Переходимо річку Карачул по камінню, виходимо на дорогу, що веде у верхів'я Ірахитсирта. Дорогою, серпантинном, за 20 хв. піднімаємося на плато, далі з плавним набором висоти продовжуємо рух і через 2 години звертаємо вліво на стежку, спускаємося до ріки Карачул (фото № 39). Розвідуємо можливе місце ночівлі. Зручну площадку, захищену від вітру, знаходимо в 10 хв. вище повороту на аеродром, на правому березі ріки, у трав'яній кишені. Орієнтиром повороту до аеродрому для нас була гарна стежка правого берега, що повернула в бічну ущелину. Поставивши табір, радіально йдемо шукати аеродром. Припинився дощ. Піднімаємося до аеродрому стежкою серед положистих зруйнованих лавових утворень. Аеродром – величезне галькове поле, чудом природи створене в хаосі морен і лавових останців (фото № 41, 43). Оглянувши аеродром робимо спробу знайти аномальну зону – так звані кам'яні гриби (фото № 42). Стежка починається від великого останця, розташованого в схилі Ельбрусу і добре видна здалеку. Вона спочатку круто серпантинном виводить на осипну терасу, і далі роздвоюється. Права веде до хатини, ліва – до кам'яних грибів. На розвилці попадаємо в хмарність, починає йти сніг. Спускаємося на аеродром, під дощем повертаємося в табір. З табору нагору йде серпантинном стежка. Розвідка показала, що нею можна вийти у верхів'я Ірахитсирту.

Різко охололо повітря, дощ припинився, хмари розриває вітром. Решту дня відпочиваємо.

Повноцінне днювання вирішуємо провести в лісі.

День 6 (10 серпня).

Вихід о 7.00. Низька хмарність, сильний вітер. Розвіданою ввечері стежкою-серпантинном (100 м 35°) виходимо на трав'яну терасу правого берега р. Карачул. Стежка з плавним набором висоти обходить численні вигадливі лавові останці. Схоже на Долину примар. Через 30 хв руху виходимо в ущелину Карачула. Стежка спускається до ріки (фото № 44). Крізь розриви хмар бачимо язик льодовика Карачул. Стежка губиться. Напрямок тримаємо на лівобережну стародавню морену льодовика Карачул (фото № 45), до неї трав'яним схилом 20 хв. Вихід на неї займає ще 20 хв. У розривах хмар бачимо Ельбрус (фото № 46). На гребені морени з'являється ледь помітна стежка. Незабаром відкривається весь відріг. Добре видно перевали Фрунзе, Балкбаши і Бурунташ. Продовжуємо рух гребенем морени, що розділяє льодовики Карачул і Уллучиран (фото № 47-48-49). На льодовик Уллучиран спускаємося живим осипом морени (200 м, 20°) (фото № 50-51).

На перевал Балкбаши можна піднятися з Кизилсу двома варіантами – стежкою для перегону худоби, повз перевал Бурунташ чи прямо, через льодовик Уллучиран. Вибраємо другий варіант як більш цікавий. На вході в цирк Балкбаши видно трикутну сніжну пляму (фото № 50, 54), що служить нам

орієнтиром перетинання льодовика. Проводимо розвідку, намічаємо шлях. Для обходу крутих ділянок необхідно по серединній морені піднятися до плато льодовика. Друга (їх всього 2) серединна морена в такий спосіб повинна залишитися нижче (фото № 50) рівня руху групи. По живому конгломератному осипу виходимо за 10 хв на гребінь першої серединної морени Уллучирана. По ній із плавним набором висоти піднімаємося 250-300 м до видимого виположування льодовика, перетинаємо льодове плато (льодовик без тріщин, відкритий, положистий) у напрямку верхньої межі другої серединної морени (фото № 52). Далі, тримаючи курс на трикутний сніжник, траверсуємо плато льодовика до бічної лівої морени (фото № 54). Перехід через льодовик (з розвідками) займає у групи 2 години. Ще 30 хв іде на підйом живим середнім осипом лівого моренного вала (фото № 53). Тут, у величезній кишені бічної морени (фото № 54), є місця для стоянки, вода. Ми ж продовжуємо рух у бік перевалу Балкбаши і незабаром (200-300 м) виходимо на стежку класичного варіанту підйому на перевал. Нею, з набором висоти 10-15°, піднімаючись злежалим осипом, через годину виходимо на перевал.

Перевал Балкбаши (1А, 3689) розташований у північному відрозі Ельбрусу, з'єднує долини рік Кизилсу (верхів'я Малки) і Битюктюбе (Уллухурзук).

Сідловина перевалу широка, положиста, осипна (фото № 55-56). Є місця під намети, однак ночувати на перевалі не рекомендується через сильні вітри. З перевалу спускаємося добре видимою стежкою пологим осипним схилом (фото № 57), яка терасами спадає з відрогу Садиляра в Битюктюбе (фото № 58). Знову попадаємо в щільну хмарність, дощ. Годинний спуск приводить на альпійські луки зі струмком, що тече зі схилів вузлової вершини. Перейшовши струмок, спускаємося траверсом альпійськими луками вузлової вершини правим бортом Битюктюбе. Через 2 години спуску з перевалу стежка різко виположується, переходить у дорогу і виводить до коша. Тут джерела нарзану, радонові ванни. Продовжуючи спуск по ґрунтовій дорозі в умовах поганої видимості і дощу через 2 години виходимо до злиття з р. Кюкюртлю. По ходу від нарзанових джерел до мосту місць для стоянок немає. Переходимо через міст, ліворуч на берегових трав'яних терасках в лісі ставимо табір (фото № 59-60).

День 7 (11 серпня).

Днювання. Сонячно і тепло. Багато дров. Шукаємо гриби (знайшли 2 масляки), ягоди (чорниці і малини немає зовсім, удалося знайти небагато суниць). Трохи нижче мосту (400-500 м), майже в річці, на правому березі знаходимо джерело нарзану.

День 8 (12 серпня).

Вихід о 9.00. Снову зіпсувалася погода. Низька хмарність, мрячить дощ.

Почати підйом у долину Кюкюртлю можна двома варіантами. Чи доброю лісовозною дорогою від гирла Кичкинекола, чи дорогою, що не користуються від нашого табору до мосту (у середині підйому вони зіллються). Спускатися до Кичкинеколу не хочеться, стартуємо за другим варіантом (фото № 60).

Годинний затяжний підйом виводить до гирла. Отут, на альпійській галявині літовка. Групам, що виходять до перевалів Кільцевої і Машкова, варто

скористатися мостом для переходу на правий берег (стежки добре протоптані на обох берегах ріки). Ми ж продовжуємо рух по лісовозній дорозі до верхньої літовки. До неї піднімаємося, обходячи притиск, із плавним набором висоти ще за 1 годину руху.

Дорога переходить у стежку. Ще півгодини плавного підйому стежкою лівого берега і ми досягаємо верхньої межі лісу. Сідають хмари, сильний вітер, починається завірюха. У розривах хмар бачимо завалені свіжим снігом відроги (фото № 61). Після дня руху під дощем потрапити в ночівлю на снігу не хочеться. Приймаємо рішення ночувати на межі лісу. Готових місць для ночівлі немає, чистимо місця під намети, організуємо табір, влаштовуємо перекус. Вітер розганяє хмари. У розривах з'являється сонце. Користаючись можливістю, проводимо заняття по подоланню річок (фото № 63), руху і самозатриманні на крутих схилах, подоланню групою камнебезпечних ділянок (фото № 64).

День 9 (13 серпня).

Вихід о 8.00. Зранку несподівано сонячно. Починаємо підйом вздовж ріки, стежкою трав'яної тераси лівого берега (фото № 62). Через годину виходимо до гирла Куршоу з великою зеленою галявиною, безліччю лавових останців, лійок, струмків і озер. Є місця для бівауку, але дров немає. Повертаючи по долині вліво, стежкою лівого берегу через годину плавного підйому виходимо до накопичення моренних валів Кюкюртлю (фото № 65).

Відкривається стіна Кюкюртлю, перевали льотчика Машкова, Пастухова, Кюкюртлю (фото № 68), перевал Кільцевий (фото № 67). Підйом на перевал Кюкюртлю Південний починаємо з кишені лівобережної морени Кюкюртлю. У верхній цирк піднімаємося травою, мореною і осипним схилом (15-20°) за 1 годину (фото № 66, 67). Є обладнані місця під намети. Добре проглядається перевал і шлях підйому до нього (фото № 66). Перевальний зліт – спочатку мокрий осип зі слідами вчорашнього снігопаду (фото № 69), потім сніжний схил з виходами льоду (20-30°, 200 м) (фото № 70, 71). Далі йде невидимий знизу схил з рухливим осипом, яким виходимо на перевал – широкий осипний гребінь з виходами скель (фото № 72). На подолання перевального зльоту в групі іде 1.5 години. З гребня на півдні і заході видно ГКХ, район Гвандри, на півночі – відріг у межиріччя Кюкюртлю і Битюктьобе. Прямо під нами – долина Акбаши.

Перевал Кюкюртлю Південний (1А, 3700) розташований у західному відрозі Ельбрусу (відріг Кюкюртлю). З'єднує верхів'я Кюкюртлю (льодовик Кюкюртлю) і верхів'я долини Акбаши (Уллукам). На деяких картах помилково називається перевал Кебек.

З перевалу є два варіанти спуску. Перший - потрібно пройти на захід 100 м і спустатися протяжним великим рухливим осипним схилом з виходами скель у долину Акбаши. Другий – пройшовши на схід і піднявшись на плоский скельний масив між перевалами Південний і Північний Кюкюртлю вийти до відрога, що розділяє долини Акбаши й Актерек і далі спустатися простим скельно-осипним відрогом. Вибираємо другий варіант як менш небезпечний (фото № 73). Підйом пологою стежкою на плоский скельний масив і перехід через сніжник до другого жандарма (фото № 75) забирає в групі півгодини. Далі спускаємося живим мокрим середнім осипом 20-30° (фото № 76) на сідловину у відрозі, що розділяє

долини Актерек і Акбаши (1 год.). У долині Актерек видно площадки, до яких спускаємося за 20 хв. дрібним мокрим осипом 20-25°. Ставимо табір. Починаємо розвідку можливого спуску в долину Уллукама по Актереку. Слабка стежка виводить на скельні скидання і губиться. Логічного і безпечного спуску розвідка не знайшла, спускатися в Уллукам будемо долиною Акбаши.

День 10 (14 серпня).

Вихід о 7.00. Підйом на сідловину відрогу, що розділяє долини Актерек і Акбаши, дрібним мокрим осипом займає 30 хв. Спускаємося долиною Акбаши мокрим середнім пливучим осипом (фото № 74). Через годину спуску виходимо до гирла. Далі стежкою на правому борті долини (фото № 77), спускаємося до Ворошилівських кошів у долині Уллукама. На прикордонній заставі проходимо перевірку. Доводиться з картою й описами переконувати командира застави в тому, що перевал Хотютау веде в Кабардино-Балкарію. Після зв'язку з Нальчиком, нам, у супроводі двох прикордонників, дозволяють продовжити маршрут.

Від прикордонної застави на Ворошилівських кошах шлях до перевалу Хотютау починаємо стежкою дном широкої долини, порослою травою, серед рідких низкорослих сосон (фото № 78). Через півгодини підйому переходимо на лівий берег ріки, продовжуємо рух стежкою між заростей рододендронів до гирловини Уллукама (фото № 79). Від застави до початку підйому на гирлову сходинку – година ходу. На гирлову сходинку (фото № 79) піднімаємося стежкою, яка серпантинно круто злітає на трав'яну терасу лівого берега (1 година). Ще годину рухаємося стежкою лівого берега до злиття Уллукама зі струмком Хотютау (фото № 80). Підніматися на перевал Хотютау можна двома варіантами – «в лоб» чи стежкою німецьких снайперів.

Вибираємо другий варіант, як більш екзотичний. Тропу німецьких снайперів добре видно від злиття струмків (фото № 81). До її початку піднімаємося 300-350 м уздовж струмків пров. Хотютау. Потоки перетинаємо в напрямку правого схилу долини. Добре протоптана стежка з'являється в гирлі першого знизу правого притоку струмка Хотютау. Широкі серпантини стежки переходять на схил, звернений до Уллукаму. Місцями вони зруйновані худобою.

Через 30 хв піднімаємося на першу положисту безводну терасу (фото № 82). Ще через півгодини виходимо на другу, де є вода і зручні для стоянок площадки (2800 м). Поруч лівий схил долини, що веде на північну сідловину Хотютау. Продовжуючи підйом, виходимо на плато з численними німецькими бліндажами. Звідси стежка зигзагами піднімається до скельного гребеня, що розділяє північну і південну сідловини. Основна стежка прокладена на північну сідловину, інші стежки піднімаються на плоский скельний гребінь між ними. Цим гребенем між бліндажами і дотами можна спуститися і на основну, південну, сідловину перевалу. Під гребенем на осипному плато розташований другий ярус німецьких бліндажів.

Тут ночуємо, збираємо експонати для музею (фото № 83).

День 11 (15 серпня).

Вихід о 8.00. Повертаємо вліво, починаємо підйом на відріг, що розділяє перевал Хотютау і перевал Хотютай Північний. Основна стежка прокладена на північну сідловину, інші стежки піднімаються на плаский скельний гребінь між ними. Цим гребенем (прості зруйновані скелі) спускаємося на основну південну сідловину перевалу (30 хв). **Перевал Хотютау** (1А, 3546) розташований у перемичці, що зв'язує масив Ельбрусу з ГКХ, північніше вершини Хотютау. З'єднує верхів'я Уллукама з плато Хотютау (південні схили Ельбрусу) і далі долину Баксан. Складність перевалу 1А в зв'язці з перевалом Ехо Війни і 1Б в інших випадках.

Сідловина перевалу – скельно-осипна (фото № 85), багато меморіальних табличок. На жаль, присутні сліди вандалізму.

Добре проглядається шлях руху до перевалу Ехо Війни і вихід на лівобережну морену (фото № 84).

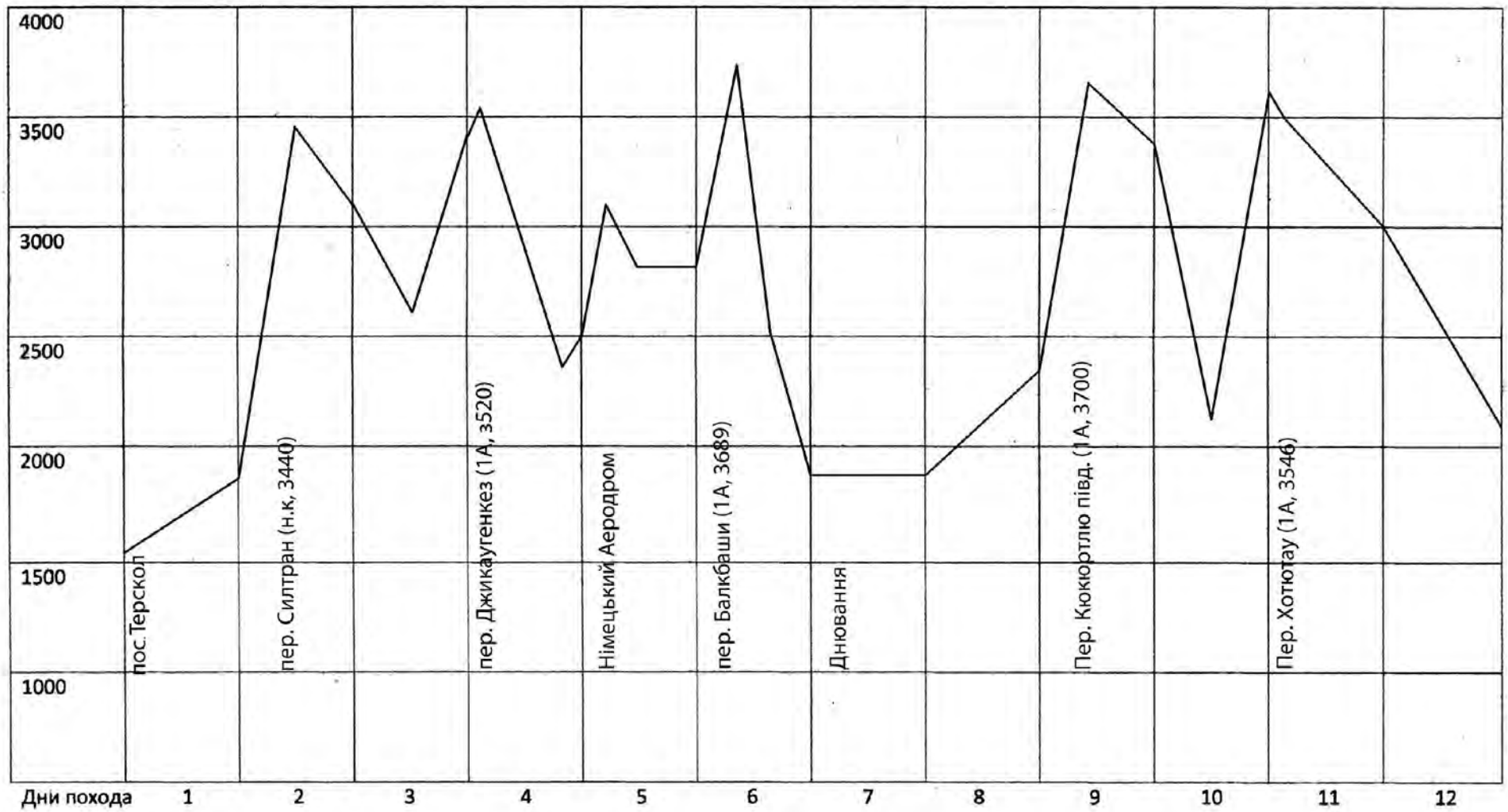
З перевалу на плато спускаємося стежкою середнім осипом серед зруйнованих скель (фото № 86). Плато – пологіший, відкритий льодовик без тріщин. Ним спускаємося убік перевалу Ехо Війни, залишаючи пер. Хасанхойсюрюльгени праворуч (фото № 84). Дійшовши до перевального злету Ехо Війни, повертаємо вліво, на бічну морену (фото № 87). Шлях через льодовик зайняв у групи 2 години, ще 10 хв. витрачено на вихід з льодовика на бічну морену через «моренну шубу» (фото № 88). З'являється ледь помітна стежка. Нею за годину руху осипами морен спускаємося до озера (фото № 89). Багато обладнаних місць для таборів.

Зв'язуємося з водієм мікроавтобусу. Він за нами приїде тільки завтра, вирішуємо переночувати на озері, оскільки в долині Баксану ставити намети забороняється. Зручне місце для льодових занять. Заняття зриває снігопад.

День 12 (16 серпня).

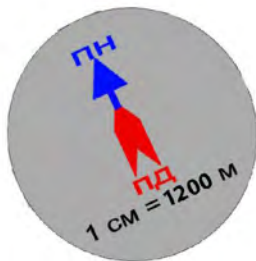
Вихід о 8.00. На південному березі озера знаходимо протоптану стежку (фото № 89), якою серед осипів морен і скельних лавових останців спускаємося до станції Старий Кругозір (фото № 90). О 9.00 сідаємо у вагончики канатної станції і вже через півгодини сидимо в теплому мікроавтобусі. Активну частину закінчено!

3.3 Высотный график движения

4. Картографічний матеріал

Умовні позначки

	- лінії, отримані в метрах		- місця
	- ледовики		- дороги (Г - ґрунтово-важкі, А - асфальтовані, К - кілометрові стовпи)
	- скеля	МВ	- номер маршруту
	- родники, мінеральні джерела		- річки, водопади, мости
	- перевали, їх номери, тропи		- морени
	- хребти, отроги; вершини і висота в метрах		- паркан
	- місця биваків		- обриви, ринци
	- населені пункти		- канатні дороги, станції і висота в метрах
	- ліси		- озера
	- напрямок зйомки, номери фотографій.		
	- місця ночівель на схемах.		
	- маршрут руху групи.		
	- місця ночівель на картах.		

Схема № 2. Підйом на пер. Джикаугенкез

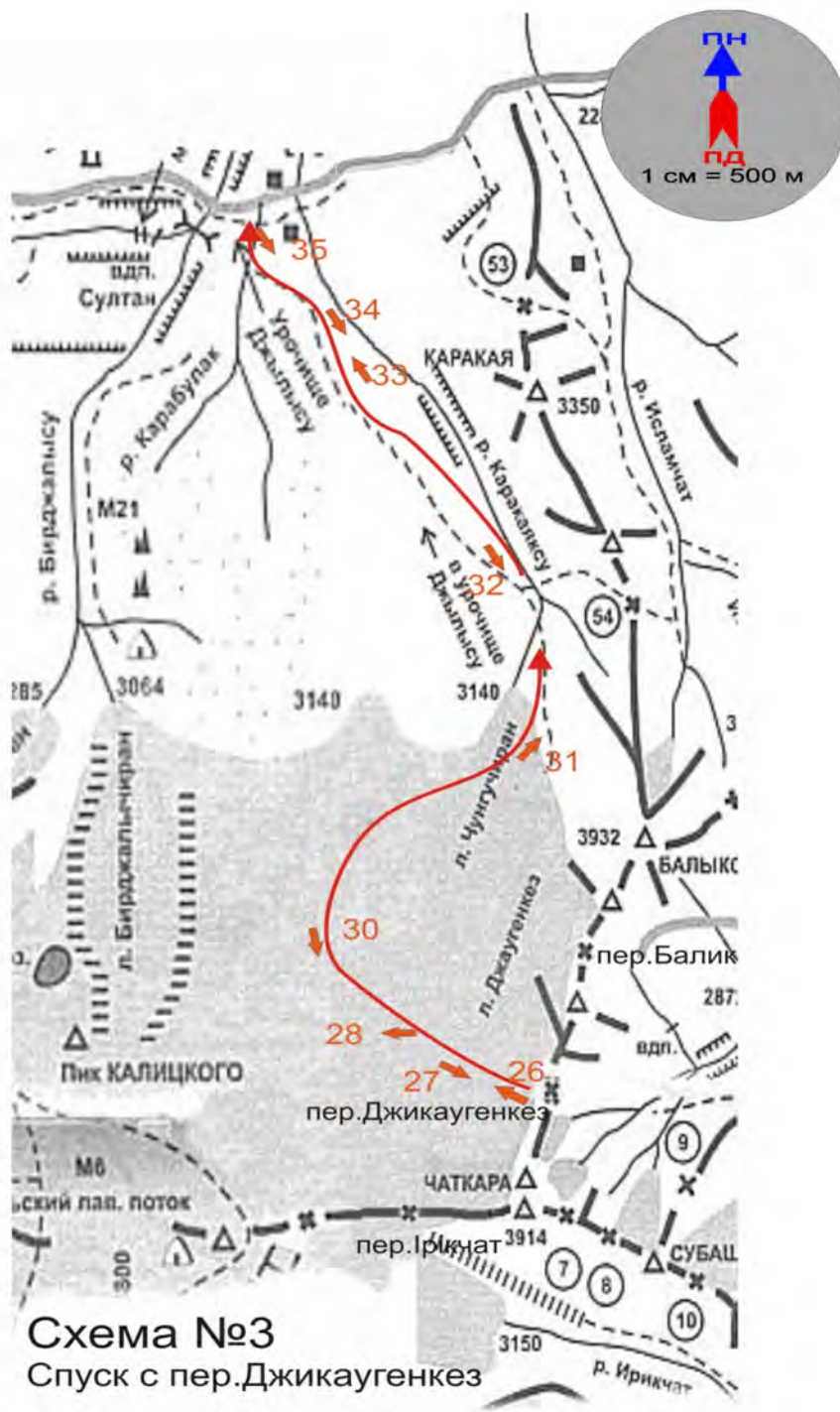

Схема №3
 Спуск с пер.Джикаугенкес

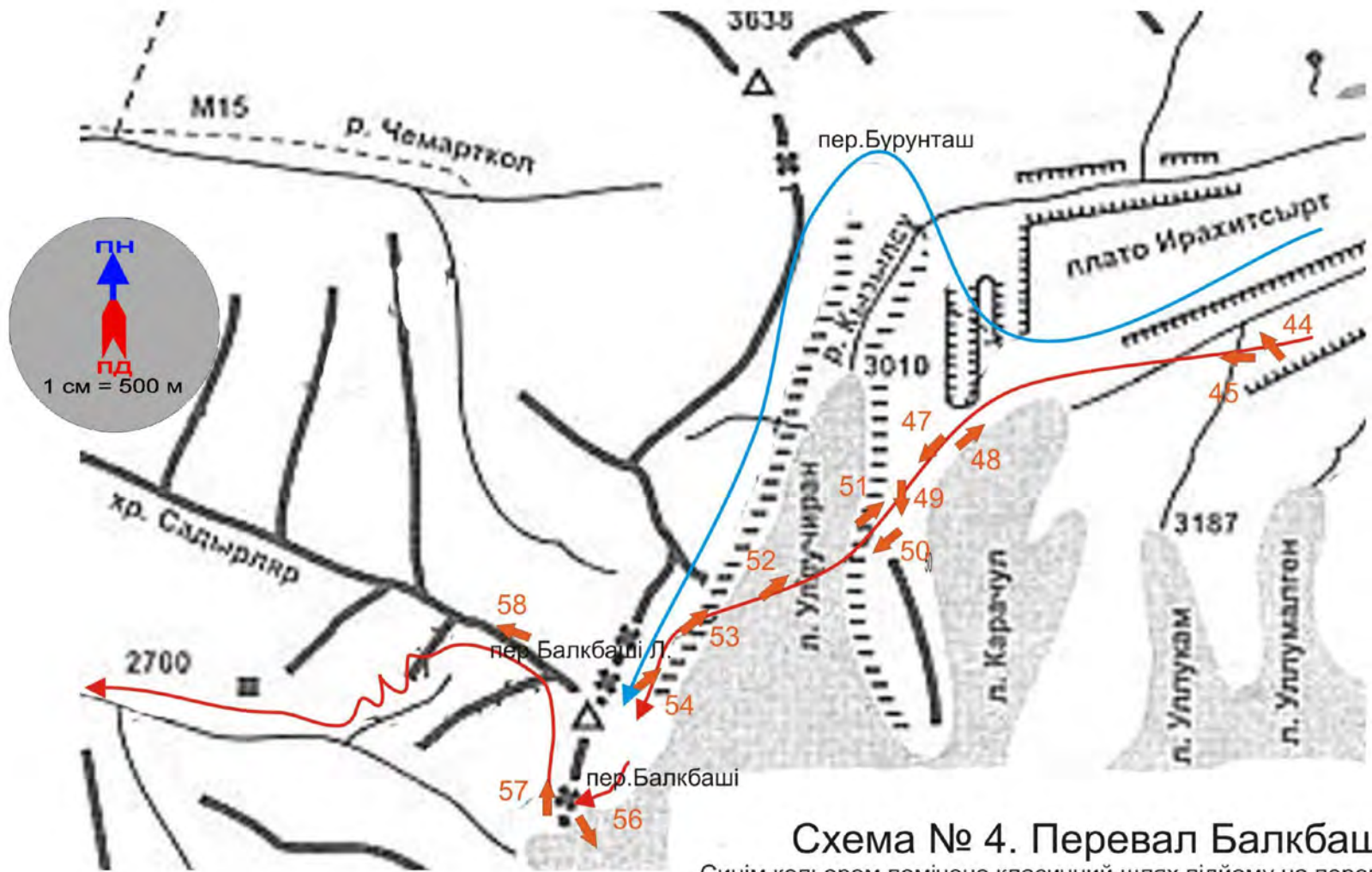
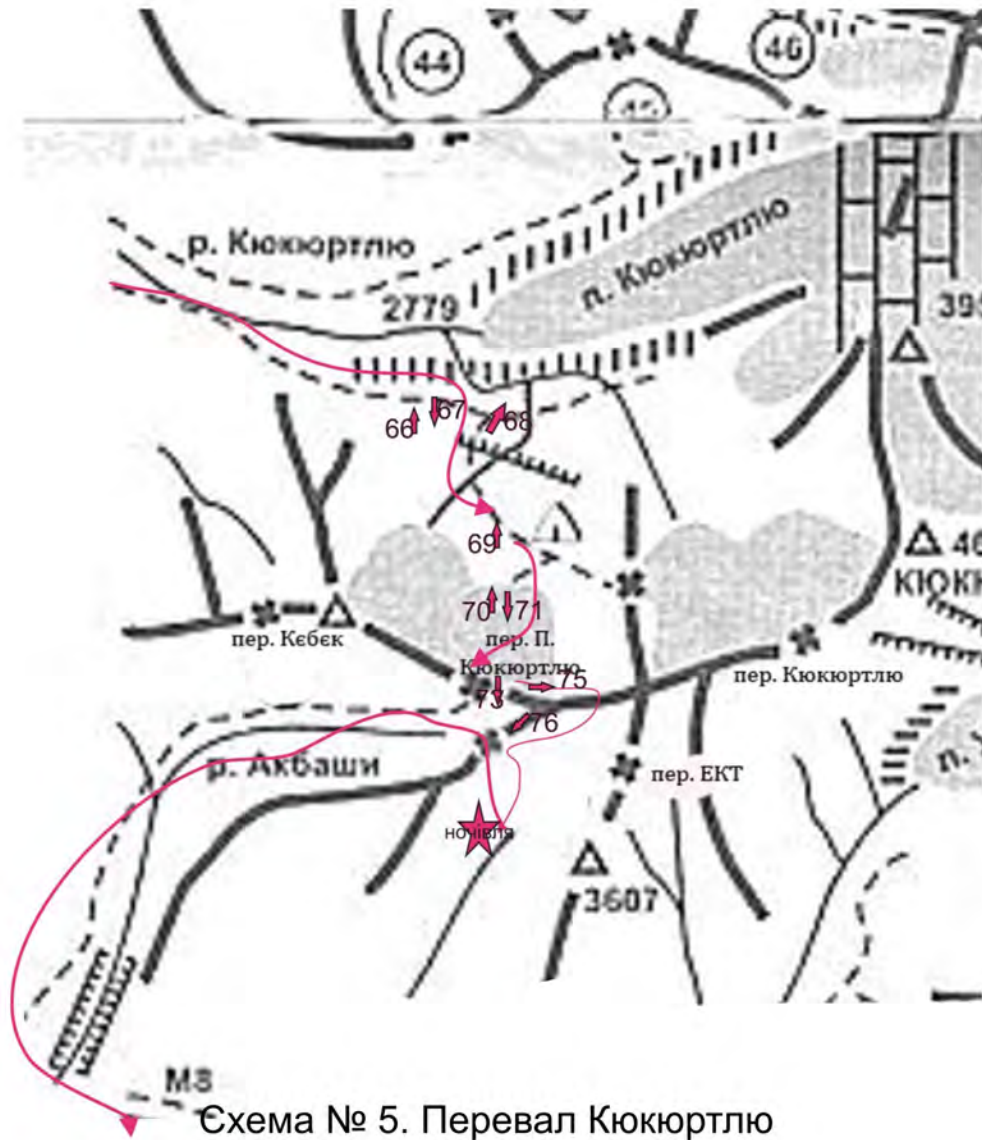
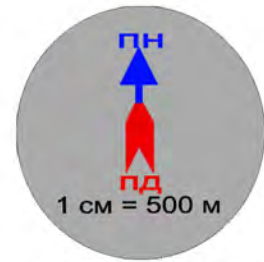

Схема № 4. Перевал Балкбаші.
 Синім кольором помічено класичний шлях підйому на перевал

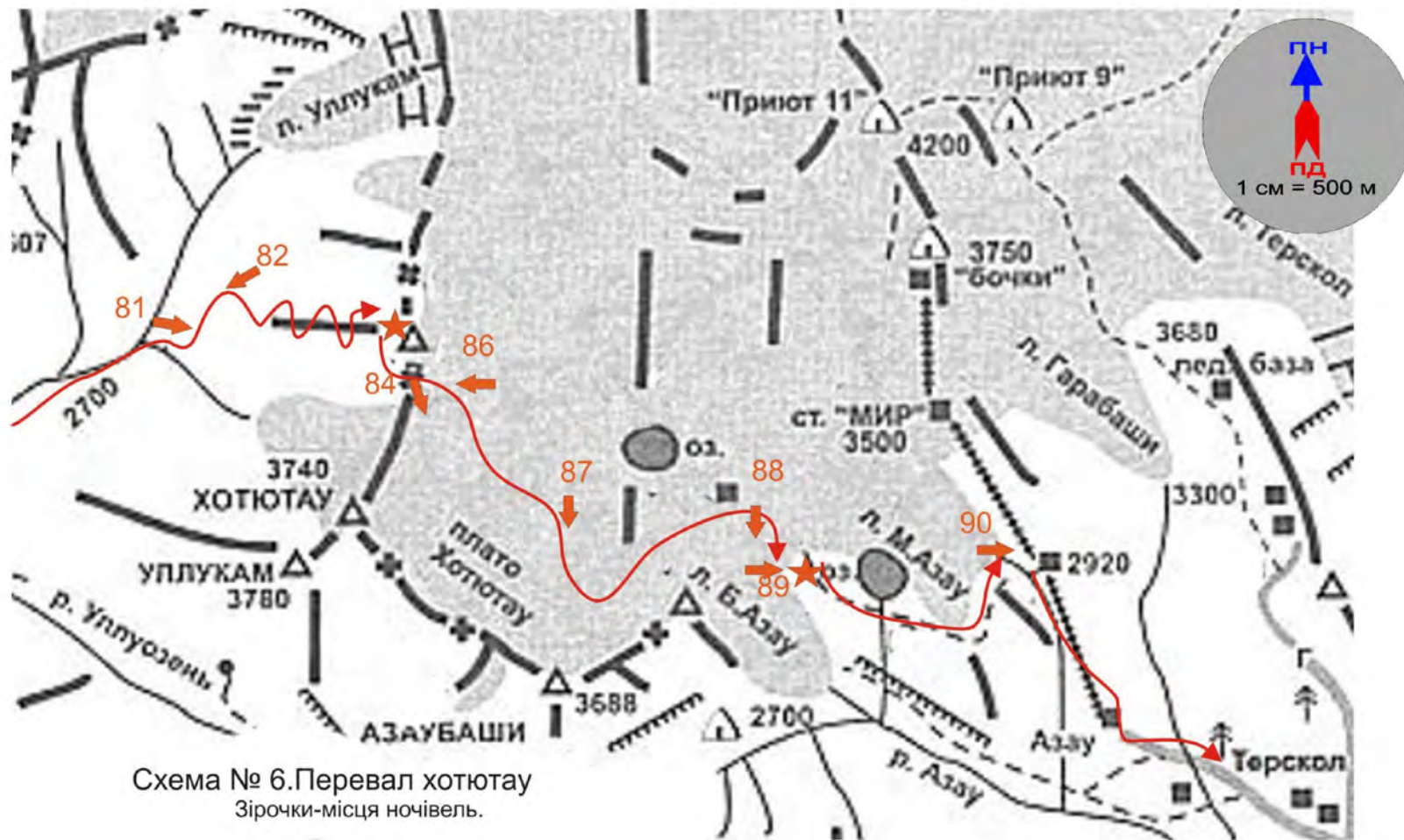

Схема № 6. Перевал хотютәу
Зірочки-місця ночівель.

A photograph of a snowy mountain landscape. In the foreground, a black climbing pickaxe stands upright on a rocky ledge. To the left, a black backpack with red accents is partially visible. The background shows a vast, snow-covered mountain range under a clear blue sky with some light clouds. The scene is framed by a decorative border with a repeating geometric pattern in green, yellow, and blue.

5. Фотозвіт

Фото №1. Дорога в долину Силтрансу починається біля цвинтаря пос. Верхній Баксан

Фото №2. В долині Силтрансу. Червона стрілка- обладнане місце біваку.

Фото №3. Місце першого табору. Долина Силтрансу.

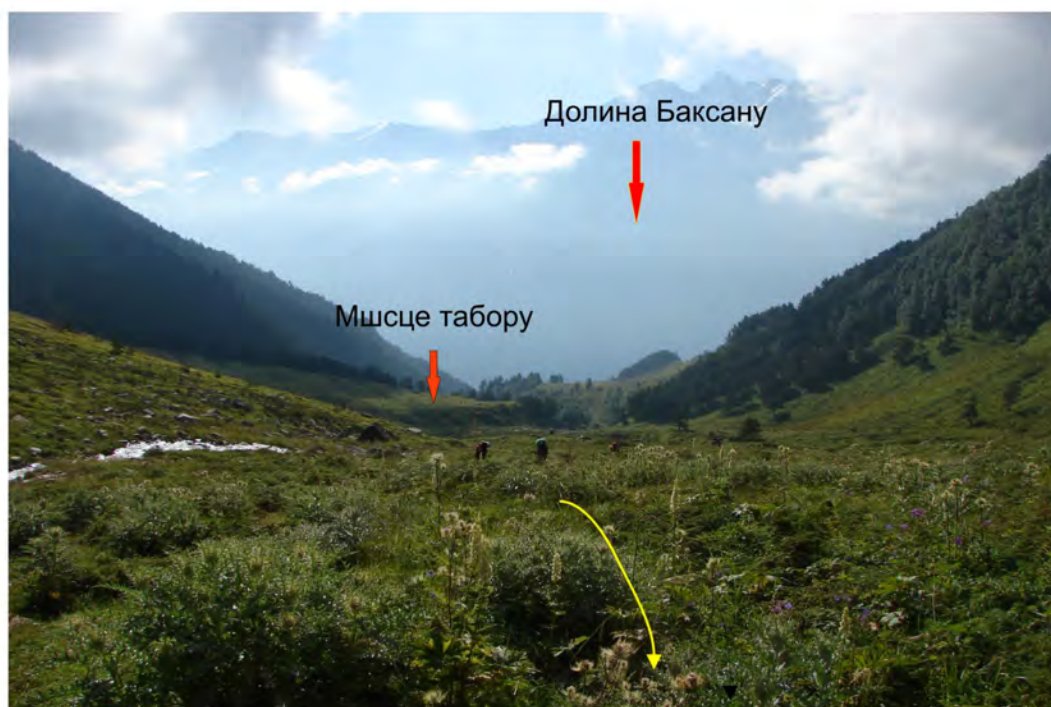

Фото № 4. По долині Силтрансу.

Фото № 5. Вихід на першу терасу по альпійським лугам.

Фото № 6. Вид на підйом другої тераси долини Силтрансу

Фото № 7. Вихід у верхній цирк Силтрансу.

Фото № 8. Біля озера Силтранкель.

Фото 9. Вихід на перевал Силтран від озера Силтранкель.

Фото № 10. Озеро Силтранкель.

Фото № 11. На пер. Силтран

Фото № 12. Початок спуску с пер. Силтран в долину р. Мукал.

Фото № 13. Спуск с пер.Силтран в долину Мукала.

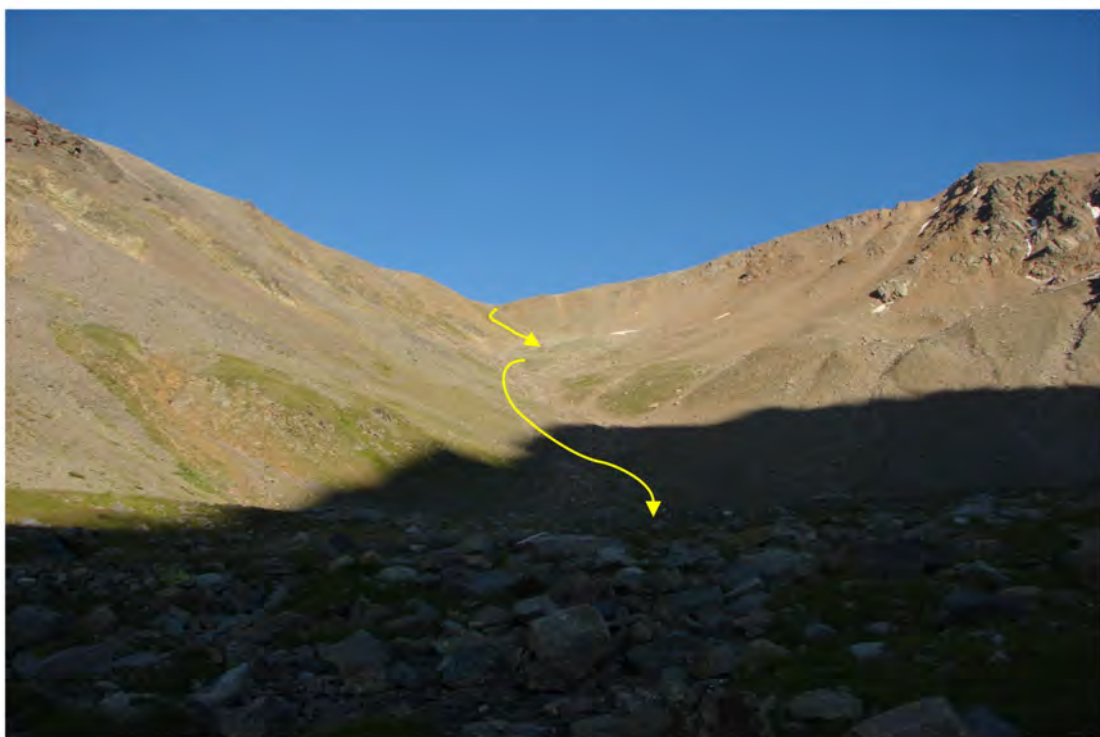

Фото № 14. Перевал Силтран із долини Мукала.

Фото № 15. Шлях спуску по долині Мукала

Фото № 16. Шлях спуску в долину Мкяра та рух по ній до долини Киртика.

Фото № 17. Переправа через р.Мкяра

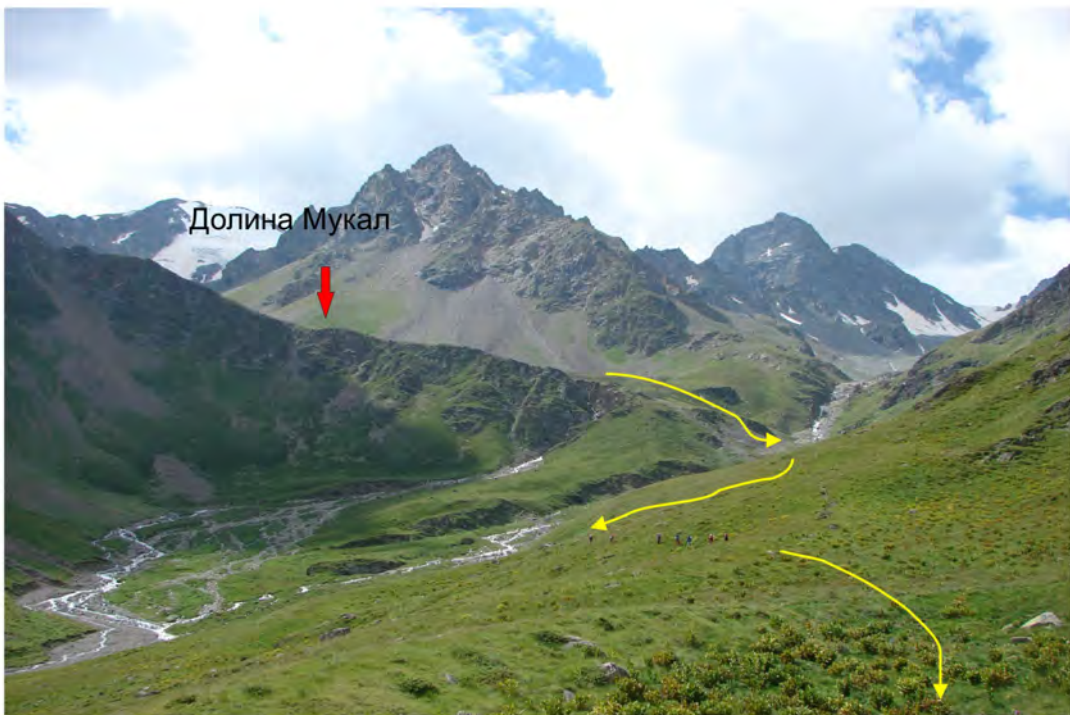

Фото № 18. В долині Мкяра.

Фото № 19. По долині Субаші.

Фото № 20. Вихід на давній моренний вал льодовика Субаші.

Фото № 21. Вихід на давній моренний вал льодовика Субаші.

Фото № 22. Верхній цирк Субаші.

Фото № 23. Місце ночівлі під пер. Джикаугенкез.

Фото № 24. Вихід на пер. Джикаугенкез.

Фото № 25. Група на пер. Джикаугенкез на фоні снігового плато.

Фото № 26. Спуск с пер.Джикаугенкез на снігове плато Джикаугенкез.

Фото № 27. Спуск с пер.Джикаугенкез на плато Джикаугенкез.

Фото № 28. Група на плато Джикаугенкез.

Фото № 29. Рух по плато Джикаугенкез.

Фото № 30. Група на морені льодовика Джикаугенкез.

Фото № 31. Спуск з морен льодовика Джикаугенкез.

Фото № 32. Спуск вздовж р.Каракаясу.

Фото № 33. Спуск до курорту Джилісу.

Фото № 34. Спуск по трав'яних терасах в долину Кизилсу.

Фото № 35. Спуск к кошу перед ур.Джилису.

Фото № 36. Водоспад Султан.

Фото № 37. Місце ночівлі на поляні Емануеля. Червона стрілка- міст через Р.Кизилсу.

Фото № 38. Перехід через р. Кизилсу.

Фото № 39. Спуск с плато Ірахітсирт до річки з льодовика Карачул

Фото № 40. Річка Карачул. Жовтим- напрямок руху групи, червоним-напрямок на німецький аеродром. Місце ночівлі-за трав'яним пагорбом попереду.

Фото № 41. Німецький аеродром

Фото № 42. Підйом на "кам'яні гриби".

Фото № 43. На німецькому аеродромі.

Фото № 44. Підйом вздовж р.Карачул До пер. Балкбаші.

Фото №45. Підйом вздовж р.Карачул та вихід на морену, яка розділяє л.Карачул та л.Уллучіран.

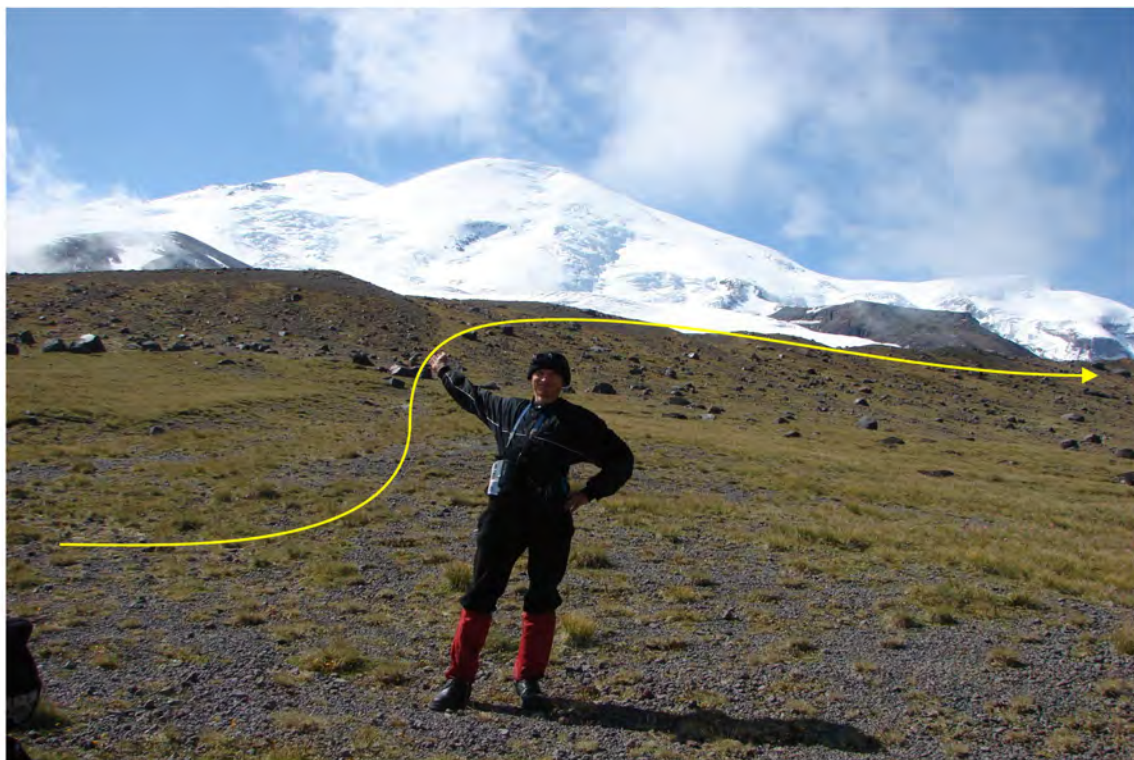

Фото № 46. На морені, яка розділяє л. Карачул та л.Уллучіран на фоні г.Ельбрус.

Фото № 47. Рух по морені льодовика Карачул

Фото № 48. Вид з морени л.Карачул на плато Ірахітсирт.

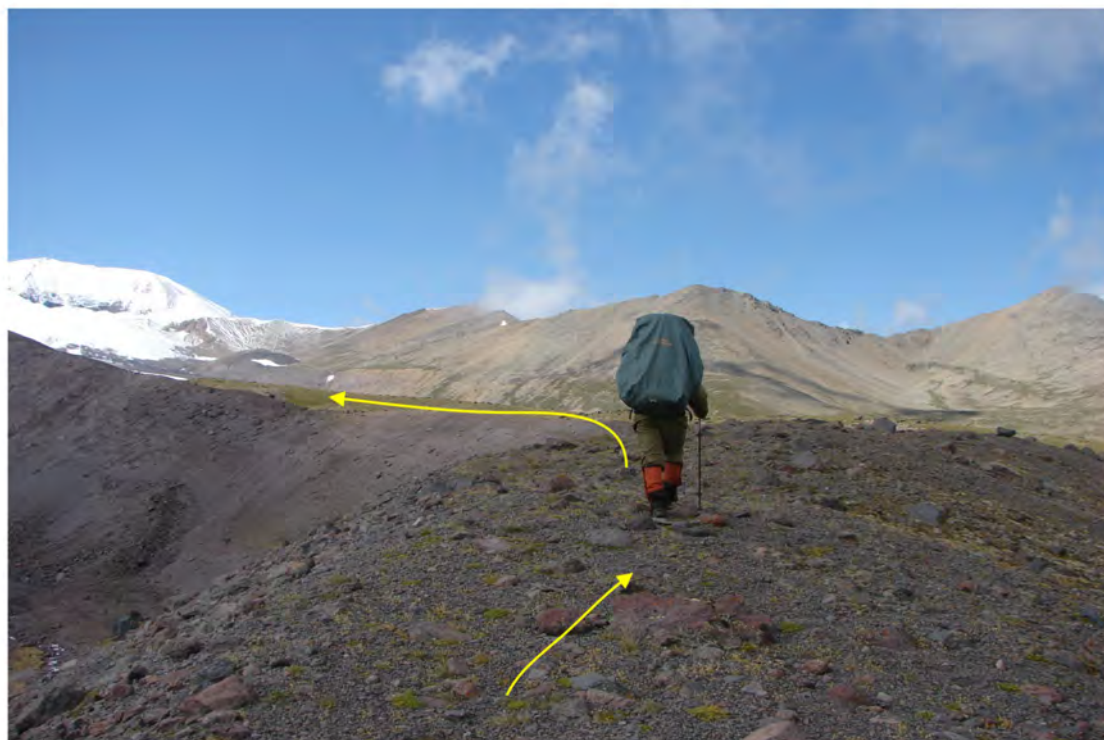

Фото № 49. Рух мореною, яка розділяє л.Карачул та л.Уллучіран.

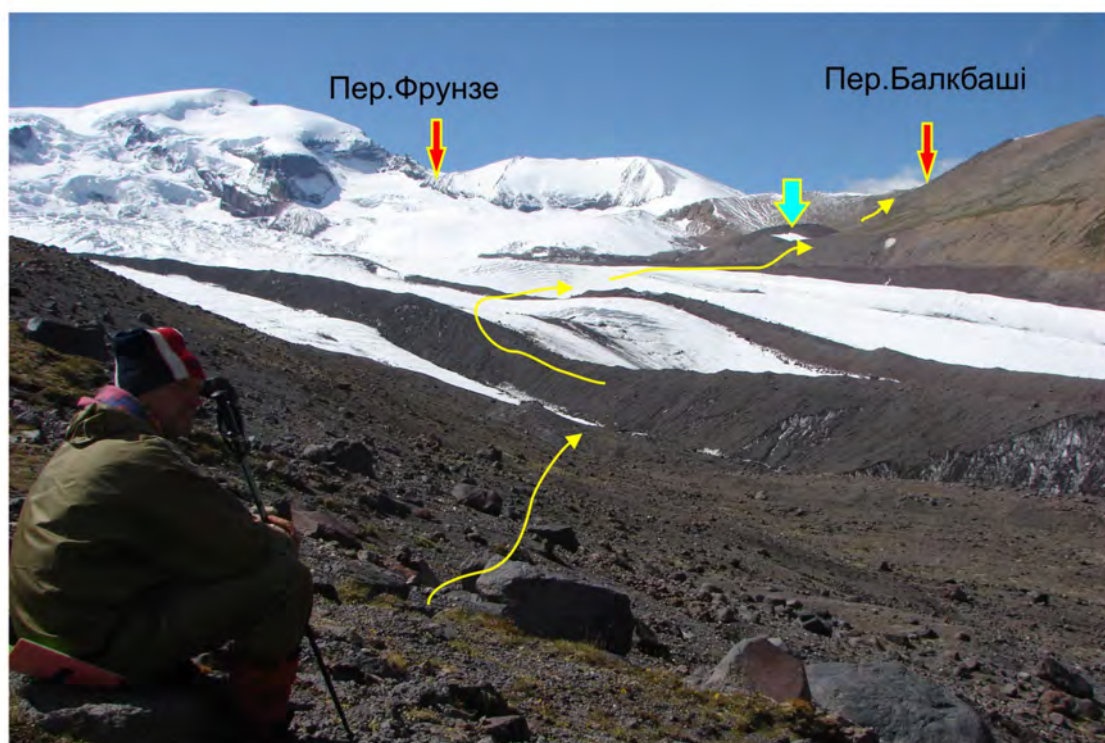

Фото № 50. Верхів'я льодовика Уллучіран. Синя стрілка- орієнтир руху Через льодовик.

Фото № 51. Схід на льодовик Уллучіран.

Фото № 52. По льодовику Уллучіран.

Фото № 53. Вихід на лівобережну морену Л.Уллучіран.

Фото № 54. Нижній цирк пер.Балкбаші.Червона Стрілка- орієнтир, на який йшла група крізь льодовик Уллучіран.

Фото № 55. На перевалі Балкбаші.

Фото № 56. Перевал Балкбаші.

Фото № 57. Початок спуску с пер.Балкбаші в дол.Бітюктыбе.

Фото № 58. Спуск в дол.Бітюктыбе по гребню між пер.Балкбаші Та Балкбаші ложний. Червона стрілка- місце джерела нарзану.

Фото № 59. Днювка в дол.Уллухурзук.

Фото № 60. Початок подйому в верхів'я дол.Уллухурзук.
Червона стрілка- місце днювання.

Фото № 61. В долині Уллухурзук. На межі лісу.

Фото № 62. В долині Уллухурзук.

Фото № 63. Навчальні заняття. Рух по колоді.

Фото № 64. Навчальні заняття.
Подолання камнебезпечного кулуару та самозатримка на трав'яних схилах.

Фото № 65. В моренах л.Кюкюртлю.

Фото № 66. Пер.Кюкюртлю Південний з дол.Уллухурзук.

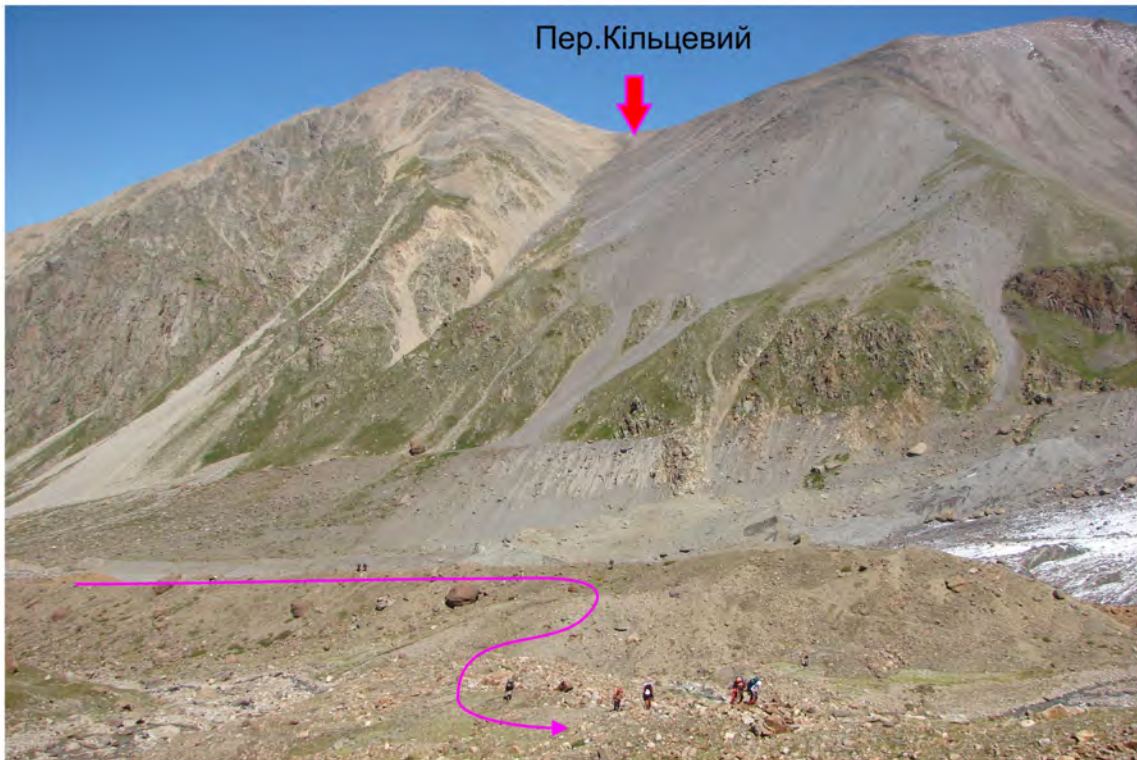

Фото № 67. В моренах л.Кюкюртлю.

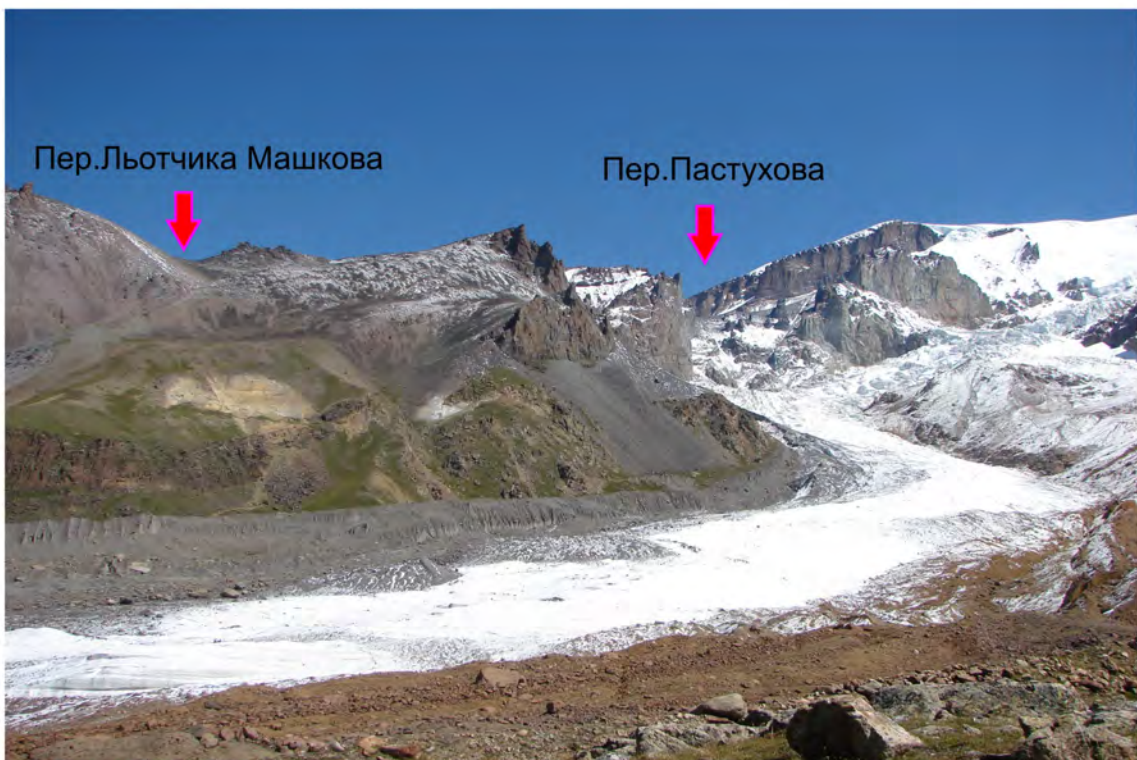

Фото № 68. Верхів'я льодовика Кюкюртлю, вид на правий борт.

Фото № 69. Вихід по осипному склону на пер. Кюкюртлю Південний з дол. Уллухурзук.

Фото № 70. Верхній цирк та перевальний зліт Кюкюртлю Півд.

Фото № 71. Вихід на пер. Кюкюртлю Південний з дол.Уллухурзук.

Фото № 72. Група на пер. Кюкюртлю Південний

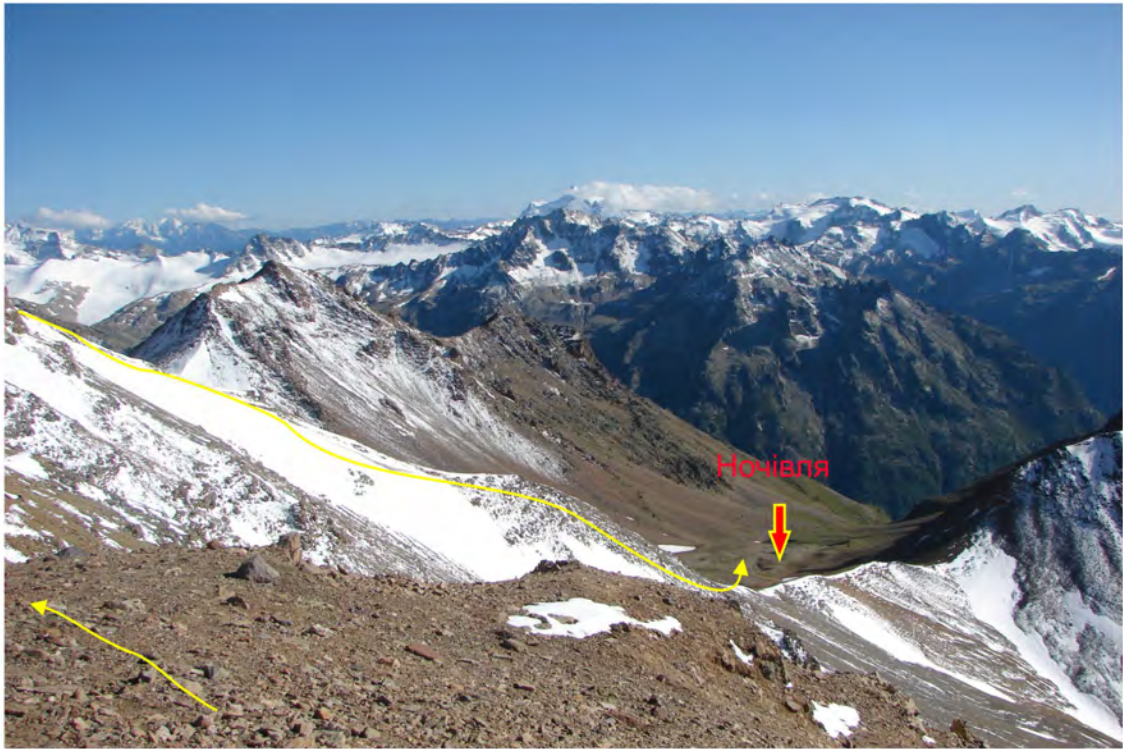

Фото № 73. Путь спуску с пер Кюкюртлю Південний в дол.Актерек.

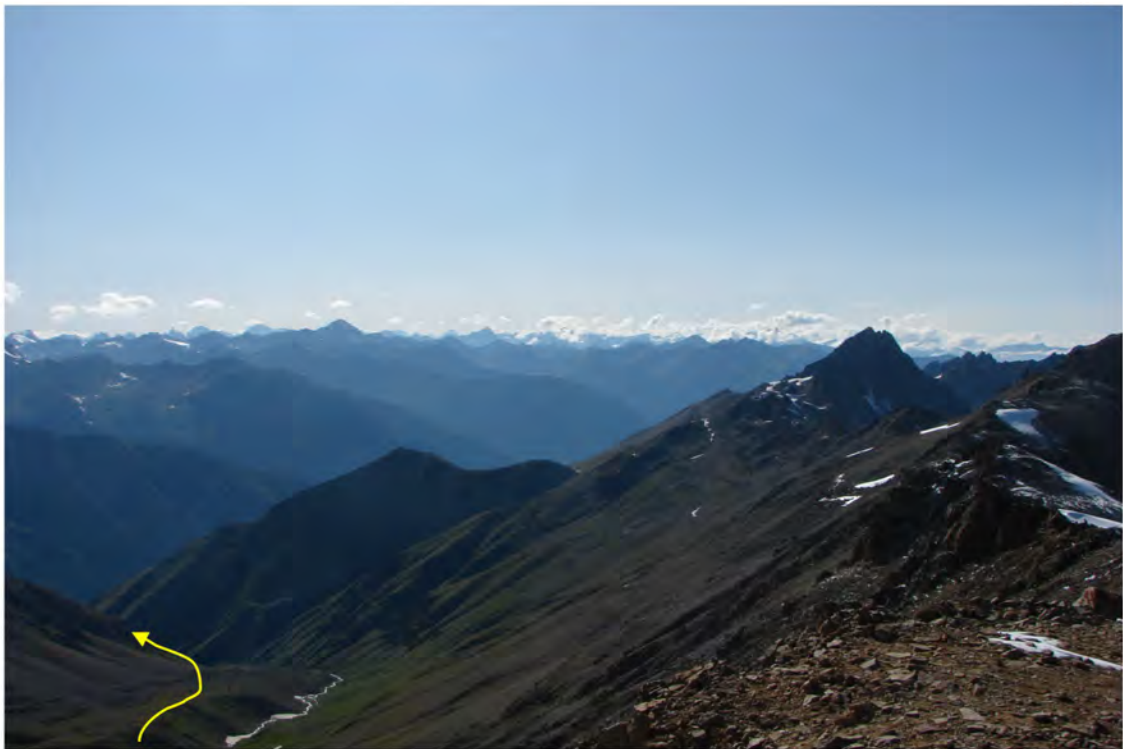

Фото № 74. Путь спуску по дол.Акбаш В дол.Уллу-Кам

Фото № 75. Початок спуску с пер.Кюкюртлю Півд.в дол Актерек.

Фото № 76. Спуск с пер.Кюкюртлю Півд.у верхній цирк дол Актерек.

Фото № 77. Шлях спуску з дол Акбаш в дол. Уллукам.

Фото № 78. В долині Уллукама, район Ворошиловських Кошей.

Фото № 79. Шлях входу в верхів'я дол.Уллу-Кам

Фото № 80. По дол.Уллу-Кам к пер.Хотютау

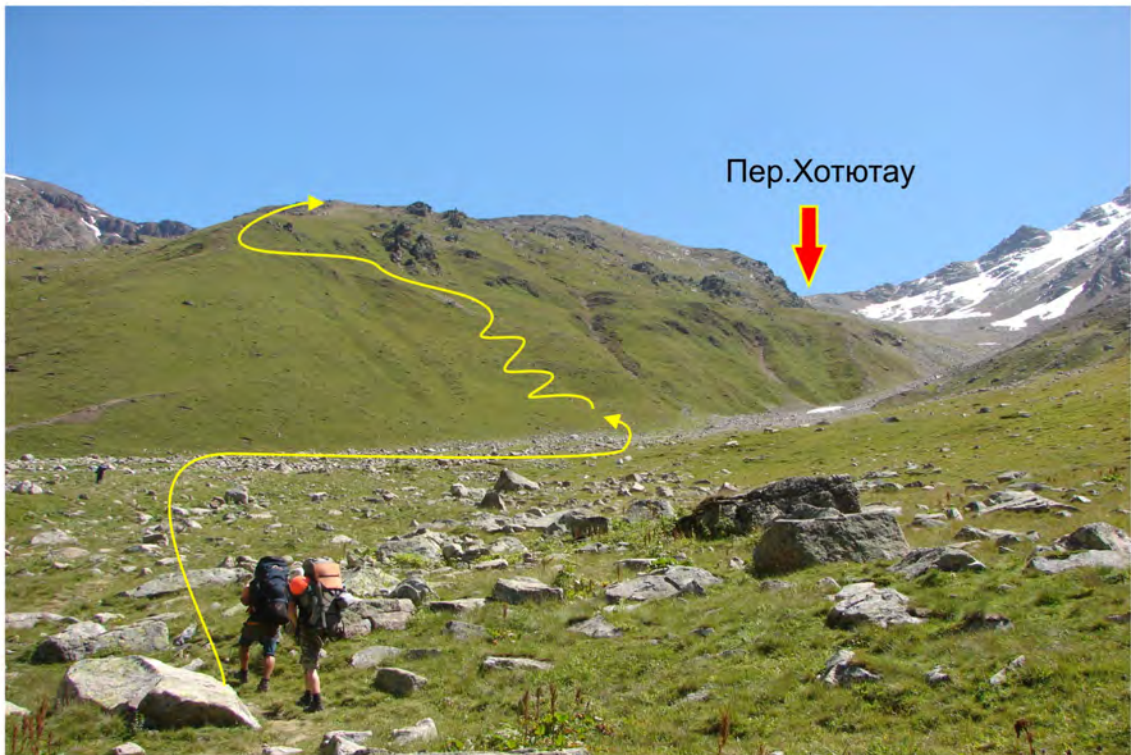

Фото № 81. Верхів'я дол.Уллу-Кам. Початок стежки німецьких саперів.

Фото № 82. Підйом стежкою німецьких саперів на пер.Хотютау.

Фото № 83. Наслідки війни.

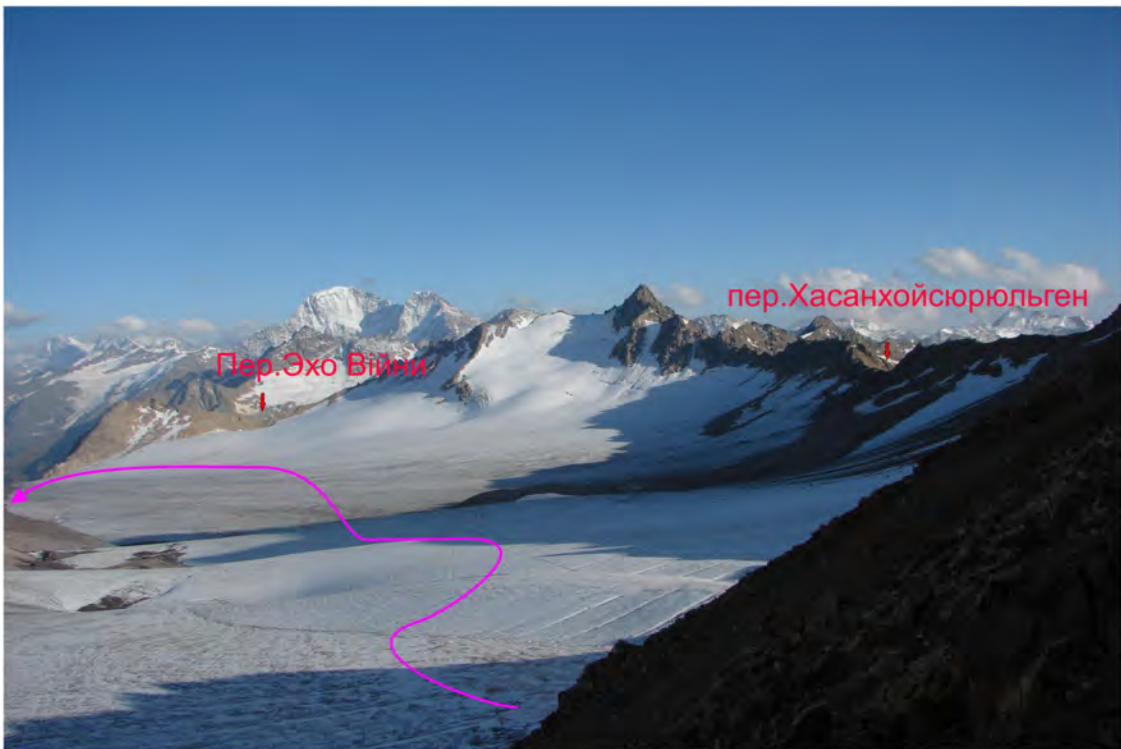

Фото № 84. Шлях руху групи по плато Хотютау до Старого Кругозору.

Фото № 85. Группа на пер Хотютау.

Фото № 86. Путь спуску з пер. Хотютау на плато Хотютау.

Фото № 87. На плато Хотютау

Фото № 88. Схід с льодовика Вел Азау на морену.

Фото № 89. Остання ночівля- озеро під л.Малий Азау.

Фото № 90. Спуск до станції Старий Кругозор.

A hiker wearing a yellow t-shirt, blue pants, a white headband, and a large black backpack is standing in a grassy field. He is pointing his right hand towards a range of rugged, rocky mountains in the background. The sky is clear and blue. The entire image is framed by a decorative border with a repeating geometric pattern.

6. Опис краєзнавчої роботи на маршруті.

Оскільки похід планувалося провести в районі активних воєнних дій часів Великої Вітчизняної війни, група отримала доручення музею Миколаївського обласного Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівський молоді дослідити події часів оборони й визволення Кавказу в Північному Приельбруссі і зібрати матеріали та експонати для оформлення експозиції присвяченої 65-й річниці перемоги над фашистською Німеччиною.

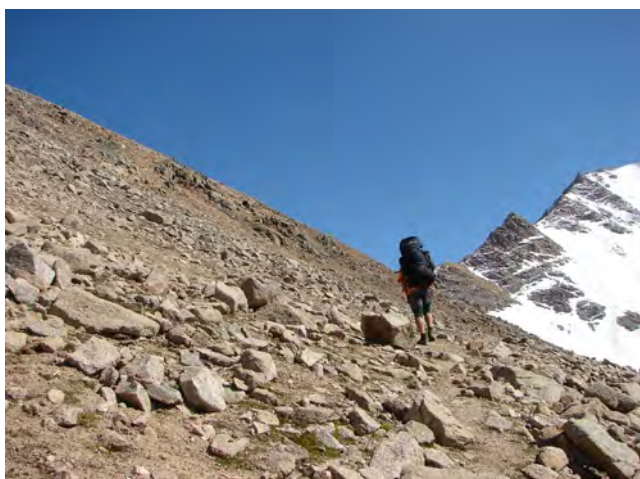
Першим об'єктом вивчення став німецький аеродром. Це унікальне природне утворення серед лавових останців Ельбрусу, лише злегка дороблене німецькими саперами. Згідно з однією з гіпотез, аеродром був побудований для можливості сходження на Ельбрус Гітлера. І тільки завдяки спільним зусиллям радянських частин (розвідників, альпіністів, авіації) аеродром не зміг працювати повноцінно. Темною сторінкою історії аеродрому залишаються дотепер спогади про перебування на аеродромі тибетських лам, які нібито повинні були, використовуючи геопатогенну зону (так звані «кам'яні гриби», де навіть компас не працює), вплинути на результати війни. Але ніщо не змогло зупинити мужність радянських воїнів, і аеродром німцям довелося згорнути. Тибетські священики були таємно розстріляні фашистами й поховані там же, на аеродромі.

Другий об'єкт, ще більш заслуговує вивчення - перевал Хотютау.

Для німецьких військ ця стратегічна точка мала 2 призначення. Перше - можливість потрапити в верхів'я долини Баксан (Південне Приельбрусся). І друге, скоріше величезне психологічне, – встановлення фашистського прапора на вершині Ельбрусу, як символу панування над Кавказом. Для здійснення своїх

планів німецькими саперами була побудована стежка на гребінь Хотютау, якою і дотепер користуються туристи.

Група ознайомила з героїчними воєнними операціями радянських військ у регіоні Приельбрусся. Зібрано експонати (кулеметні й мінометні гільзи, предмети начиння, консервні банки) і оформлено експозицію в музеї Миколаївського обласного Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівський молоді.

7. Підсумки, висновки та рекомендації.

Літо 2009 доволі видалося в Приельбруссі надзвичайно холодним. Погода часто різко мінялася від сонячної до снігопаду з дощем. Вода в казанках замерзала вночі навіть на рівні лісу. Перша частина походу майже весь час пройшла в дощі.

Але за умов несприятливої погоди група пройшла повним складом маршрут заявленою ниткою, при цьому допустивши наступні відхилення від плану:

- Потрапивши в завірюху на перевалі Силтран і втративши годину у відсиджуванні, ми вийшли до ріки Мукал у другій половині дня. З метою безпеки було вирішено перенести форсування на ранок. Таким чином, ночувати довелося не в Субаші, а в Мукалі.

- Група почала спробу запланованої розвідки хребтом від перевалу Джикаугенкез до перевалу Ісламчат. В умовах поганої погоди (снігопад, низька видимість) розвідку довелося припинити з метою безпеки.

- Ночівлю з курорту Джилісу довелося перенести на галявину Еммануеля в зв'язку з численними відпочиваючими та агресивною місцевою молоддю.

- Днювання в районі німецького аеродрому вирішено було замінити напівднюванням у зв'язку з погодними умовами (сильний вітер, дощ зі снігом не дали б повноцінно відновити сили).

- Підйом по долині р. Кюкюртлю довелося зупинити на межі лісу через снігопад (не хотілося ночувати поблизу льодовика в завірюсі). Через те наступна ночівля теж змістилася. Спроба групи зрізати спуск заміною Акбаши на Актерек за даними розвідки не вийшла. Ночували у верхів'ях Актерека. Тому ж змістилася ночівля наступного дня.

- Ночівля на озері в останній день походу була вимушеною. Зв'язавшись з водієм мікроавтобуса, ми довідалися, що за нами приїдуть тільки наступного дня. Оскільки ночувати в долині Баксана заборонено, вирішили ночувати в найближчому місці до закінчення маршруту.

Похід першої категорії складності передбачає подолання перешкод без спеціального технічного спорядження, так воно і сталося в нашому випадку. Із спеціального технічного спорядження ми рекомендуємо каски та льодоруби, які сталися нам у пригоді. Навіть в умовах низької хмарності відчувається вплив

ультрафіолетового випромінювання. Тому рух льодовиками та снігом необхідно здійснювати у спеціальних окулярах.

Група використовувала технічні описи та картографічні матеріали книги О. О. Олексійова «Ельбрус та його відроги». Керівник користується цим джерелом не перший похід. Інформація, описи та картографічний матеріал достатньо якісні та «свіжі» (відповідають реальній обстановці).

Група долала перешкоди маршруту оптимальним варіантом, тому у звіті інших варіанти не надаються. Винятки становлять:

- підйом на перевал Балкбаші, де група надала перевагу більш цікавому варіанту (через льодовик) в порівнянні з простішим (класичним);
- спуск з пер. Кюкюртлю (вибрано простіший шлях, як менш небезпечний).

Щодо використаного спорядження: треба згадати учбово-тренувальний похід в лютому по Криму, який навчив учасників групи ретельно ставитися до особистого спорядження, тому особливих проблем не було. Стали в нагоді «ліхтарики» на ноги (особливо при русі мокрою травою та дорогою) і накидки від дощу (які рятували і від вітру, особливо на привалах). В пригоді стали накидки на рюкзак. Особливу увагу рекомендуємо приділити взуттю. В умовах мокви взуття дуже змінює свої показники. Так «берци» збільшують розмір на 2-3 номери і особливо на спусках ноги сильно розбиваються.

Говорячи про групове спорядження, треба зробити комплімент наметам «Ханнах» и виробництву ПП «Мірон», які спасали нас від дощу, касетам зі спальних мішків «Пінгвін» та «Терра Інкогніта», що дозволили дещо розвантажити рюкзак.

У Північному Приельбруссі існує проблема з дровами для багаття. Ми використовували для приготування їжі газові примуси. Таким чином могли собі дозволити чай і на перекус, який в умовах поганої погоди був незайвим. Біля багаття нам пощастило посидіти тільки в перший день, на дньовці в долині річки Улухурзук та в долині річки Кюкюртлю.

З ремнабору знадобилися гачок та нитки для ремонту черевиків, скотч для ремонту дуг наметів. Із медикаментів аптечки найбільшою популярністю користувалися лейкопластир для лікування та профілактики потертостей ніг.

Оптимальний термін для проведення походу в цьому районі - липень-серпень.

Проблему під'їзду та від'їзду вирішував водій мікроавтобуса «Мерседес-Спрінтер» (найнятий нами в Миколаєві), який також вирішив і всі питання на кордоні. Таким чином, серед переваг можна вказати відсутність проблем з під'їздом в будь-яке місце Кавказу (наприклад, треба було заїхати до Черкеська за пропусками в прикордонні райони, у Терскол в МНС), серед недоліків – 1,5 доби в мікроавтобусі виснажують учасників.

Місця ночівель у районі Приельбрусся шукати не треба, вони скрізь. Але майже всі бівуаки зруйновані, доводилось ремонтувати чи готувати нові місця під намети, будувати стінку-кухню для примусів. Ідеальне місце днювання - злиття рік Улхурзук та Кюкюртлю (ліс, струмок, джерело нарзану). Можливе днювання також у верхній межі лісу долини Кюкюртлю, в районі прикордонної застави біля Ворошилівських кошей в долині Уллукам.

На думку групи маршрут відповідає 1 категорії складності з невеликим перебільшенням. В районі можливо проведення походів 2-3 категорії складності, для цього треба використати перевали східних відрогів Ельбрусу, льодові поля Ельбрусу, збільшення складності перевалу Хотютау зміною варіанту проходження.

Щодо пам'ятників історії та культури в районі – цьому треба приділити набагато більше часу, чим на сторінках звіту про похід. Можна тільки згадати історію оборони та визволення Кавказу (руїни дзотів та бліндажів, німецький аеродром, багато пам'ятників у долинах та меморіалів на перевалах), давньослов'янську міфологію (є гіпотези, що саме тут знаходився вхід до раю та пекла, можливо тому в районі Північного Приельбрусся багато руїн храмів, менгірів), давньогрецьку міфологію (саме навколо Ельбрусу зосереджуються легенди про Прометея, Пегаса), легенди про Русколань та Аланське царство.

Безмежно різноманітна природа Ельбрусу – це суцільний пам'ятник природи: могутні льодопади та льодові поля, нарзанові та радонові джерела Джилісу та долини Уллухурзук, дивовижні лавові утворення, льодовикові озера, річки та водоспади.

Для проведення походу треба отримати перепуску в прикордонну зону в Черкеську (вул. Леонова 2) тел +7(87822)5-19-04, факс +7(87822) 5-40-28. Субота скорочений день (до 14 год), неділя вихідний.

Необхідно за місяць відправити заявку факсом на командира військової частини 2011 з проханням видати пропуск в прикордонну зону, вказуючи нитку маршруту походу та таблицю даних учасників походу (ПІБ, рік народження, паспортні дані, адресу, місце роботи та посаду). При одержанні перепустки знадобилися копії паспортів.

Отримати перепустку в прикордонну зону можливо тільки при особистому відвідуванні.

При перебуванні Росії треба реєстрація в ВВІДі. Нам у Тирніаузі допоміг за умовну платню водій таксі, взявши на себе роль приймаючої сторони. Відділення ВВІД працює згідно з графіком. Ми звернулися у неприйомний час, але працівники зареєстрували нас протягом години. Взагалі треба відзначити доброзичливе відношення місцевого населення до туристів (особливо з України).

Реєстрація в пошуковому загоні МНС у Терсколі багато часу не займає, її виконують цілодобово.

Маючи у своєму розпорядженні транспорт, рішення усіх бюрократичних питань зайняло у групи 5 годин. Це з урахуванням дороги до Черкеську та назад, отриманням перепусток в прикордонну зону та реєстрацією (вдалося зробити одночасно) в ВВІДі у Тирніаузі та МНС у Терсколі.

Незважаючи на погодні незручності, групі дуже сподобався район подорожі. Ми рекомендуємо цей район усім хто збирається на Кавказ в походи 1-2 категорії складності, як дуже видовищну і спортивну подорож.

8. Додатки

8.1 Особисте спорядження.

№	Назва	Кількість	Вага (г)
1.	Рюкзак	1 комплект	1500
2.	Килимок	1	550
3.	Сидушка	1	80
4.	Черевики	1 пара	1500
5.	"Ліхтарики"	1 пара	200
6.	Кросівки	1 пара	500
7.	Термошкарпетки ходові	1 пара	100
8.	Шкарпетки бавовняні спальні	1 пара	150
9.	Шкарпетки хлопчатобумажні	3 пари	120
10.	Білизна натільна	2	150
11.	Шорти	1	150
12.	Штани вихідні спортивні.	1	250
13.	Штани ходові вітрові	1	150
14.	Тепла куртка	1	1500
15.	Теніска вихідна	1	100
16.	Футболка (сорочка) х/б ходова	1	150
17.	Анорак	1	200
18.	Шапочка	1	100
19.	Поларка	1	300
20.	Рукавиці /рукавички/ бавовняні	1	50
21.	Поліетиленова накидка(плащ)	1	200
22.	Пляшка п/етиленова з водою	1	500
23.	Миска, кружка, ложка, ніж	1 комплект	250
24.	Паста, щітка, мило, станок, туал. папір, платок	1 комплект	200
25.	Окуляри сонцезахисні	1	70
26.	Ліки індивід, (перев. пакет)	1	50
27.	Сірники (в п/э пакетиках).	1	40
28.	Паспорт, гроші, білети	1	50
Спеціальне особисте			0
1.	Льододоруб	1,5	1500
2.	Каска.	1	300
3.	Рукавиці робочі	1 пара	60
Всього			11 020

8.2 Групове спорядження

	СПОРЯДЖЕННЯ	КІЛЬКІСТЬ (шт.)	ВАГА ОДИНИЦІ (кг)	ЗАГАЛЬНА ВАГА (кг)
1	Намет «Напак»	2	3,5	7
2	Намет «Мирон»	1	3,5	3,5
3	Мотузка основна 40 м.	1	2,5	2,5
4	Карабіни	8	0,01	0,8
5	Розхідна стропа (10м)	1	0,3	0,3
6	Компас	1	0,05	0,05
7	Сірники, запальнички	5	0,02	0,1
8	Документація	1	0,5	0,5
9	Газова горілка	3	0,2	0,4
10	Каструлі (5+4+3)	КОМПЛ.	0,4	1,2
11	Лампа газова	1	0,1	0,1
12	Фотоапарат	1	0,7	0,7
13	Ремнабір	1	1	1
14	Аптечка	1	15	15
15	Безмен	1	0,05	0,05
16	Черпак	1	0,1	0,1
17	Фольга-вітрозахист	3	0,1	0,3
	ВСЬОГО:			41.53

8.3. Перелік харчів.

Назва продукту	На 1 день	На 1 чоловіка	На групу
Вермішель	40	480	4800
Гречка	40	480	4800
Хлоп'я вівсяні	15	180	1800
Рис	25	300	3000
Заправка борщова	15	180	1800
Сухарі білі	75	900	9000
Сухарі чорні	45	540	5400
Сало	20	240	2400
Ковбаса	30	360	3600
Сир	20	240	2400
Тушонка	60	720	7200
Картопля суха	2.5	30	300
Печиво	10	120	1200
Чай	2,5	30	300
Шоколад	16,7	200	2000
Ізюм, курага	10	120	1200
Молоко згущене	20	240	2400
Цукор	65	780	7800
Горіхи	15	180	1800
Цибуля	8,35	100	1000
Часник	5	60	600
Сіль	2,5	30	300
Сухофрукти	10	120	1200
Цукерки	30	360	3600
Гірчиця	5	60	600
Кетчуп гострий	5	60	600
Приправи різні	1	12	120
Капуста суха	1	12	120
ВСЬОГО:	600	7200	72000

8.4 Похідна аптечка

1. Бинт стерильний середній - 5 шт.
2. Бинт еластичний - 2 шт.
3. Лейкопластир середній - 3 шт.
4. Лейкопластир вузький - 2 шт.
5. Бактерицидний пластир - 10 шт.
6. Йод - 1 шт.
7. Гідроперит - 1 упаковку
8. Фурацилін - 1 упаковку
9. Альбуцид - 1 флакон
10. Нош-па - 10 пігулок
11. Спазмалгон - 1 упаковку
12. Кетанов - 1 упаковку
13. Аспірин - 2 упаковки
14. Мукалгін - 2 упаковки
15. Сульфадимезин - 1 упаковку
16. Еуфелін - 1 упаковку
17. Амоксил - 1 упаковку
18. Валідол - 1 упаковку
19. Нітрогліцерин - 1 упаковку
20. Барбовал - 1 упаковку
21. Льодяники від кашлю - 1 упаковку
22. Стрептоцид - 2 упаковки
23. Фервекс - 4 пакети
24. Фестал - 1 упаковку
25. Лопераміда гідрохлорід - 1 упаковку
26. Левоміцетин - 1 упаковку
27. Сmekта - 10 шт.
28. Гуталакс - 1 упаковку
29. Энтерос гель - 1 банку
30. Льодяники Рені - 1 упаковку
31. Герпевір - 1 упаковку
32. Бальзам рятувальник - 1 упаковку
33. Пантенол - 1 упаковку
34. Дитячий крем - 1 шт.
35. Долобене - 1 тубу
36. Ножиці медичні - 1 шт.

8.5 Список ремонтного набору

Ремонтний НАБІР (1300 гр.)	
<i>Найменування</i>	<i>Кількість</i>
Ножички з аптечки	1
Пасатижі	1
Шило	1
Пряжка середня	1
Пряжка поясна велика	1
Мотузок для шнурків, моток	1
Авізент	20x20
Полотно ножівки	0.5
Шпильки	6
Клей супермомент	1
Нитки товсті, моток	1
Нитка лавсанові, катушка	1
Гумка для штанів, моток	1
ізолента+скотч	1+1
Голка штопальна	2
Голки для шиття, комплект	2
Леза бритви	2
Болти з гайками різні	10
Гвинти-саморізи різні	18
Стропа	4 м
Гачок кравецький	120 см
Сталевий дріт d	100 см
Кембрик	20 см
Мотузка капронова д3	10 м

8.6 Кошторис витрат на похід

1. Мікроавтобус Миколаїв - сел.В. Баксан	- 500грн/1 чол
2. Мікроавтобус Терскол - Миколаїв	- 500 грн/ 1 чол
3. Газ 12х70	- 840 грн/10 чол
4. Аптечка, ремнабір	- 600 грн/ 10 чол
5. Продукти (з урахуванням дороги)	- 3160грн/6 чол
6. Звіт	- 200 грн/10 чол
7. Реєстрація	- 150 руб/чел
РАЗОМ	- 14 800 гривень / 10 чол (1480 гр / 1 чол.)
	- 1500 російських рублів (150 руб/чол)

8.7 Використана література.

1. Високогірні перевали, «Профіздат», 1990 р.
2. А.А.Алексеев "Ельбрус і його відроги", Москва, 2006 р.

Сайти

1. <http://www.pihgrim-andy.narod.ru>
2. <http://www.mountain.ru>
3. <http://pohod.ru>
4. <http://www.komyart.narod.ru>

Группа туристов Т/К
"Креда" г. Новочербоксарск
Чувашской Республики
в составе 4 (четырёх)
человек вышла к туру
на пер. Сылтран (НК, 3435)
6.08.09 в 10:10 совершила
горный поход II к.с.
Вышли со стороны
оз. Сылтранкель.
Продолжаем движение
в сторону пер. Дыккаутен-
кез (1А)

Сняли запись гр. Т/К
"Креда" г. Новочербоксарск
6.08.2009
Погода хорошее
Одно маленькое облачко
Приветайте к нам!
Удачи всем!
Руководитель: Ширшов А.В.
STAFF

Группа туристов
Беларусь Т/К "Берестье"
г. Брест Гр. Польше (СВ)
в составе 8 человек
в 11⁰⁰ поднялись на
перевал Дыккаутенкез
(1А 3540 м)
7 авг 2009 г
совершая поход
2 к.с
Вышли к пер.
Ирин - кат

Сняли запись у
группы Гур
Киевского обл. клуб
Гр.к. Перунка (А.В.)

Національна Федерація спортивного туризму України
Луганська обласна федерація спортивного туризму

р/р 26002301109070 в ЛІМВ Ощадбанку України № 7511, МФО 364393, іден.код 26341543
91005, м.Луганськ, пров. Уральський, 23, т/ф. (0642) 49-56-04, (050) 750-75-21

КОНТРОЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Группа туристов Луганської Обласної Федерації
в количестве 5 чел., совершая горний поход III категории
сложности, вышла к туру (месту хранения записки) на п.р. Вятка ІА
18.09
со стороны р. Вятка ІА
Метеоусловия: Ветренно, умеренная облачность
Состояние группы _____
Группа продолжает движение в направлении: вост. Южн. Юг
Движение по маршруту от тура начато в 17 ч. 15 мин 10.08.2009 г.
Снята записка группы туристов р. Вятка ІА
от 10.08.2009 г. под руководством Григоренко Г.И.
Руководитель группы Михайлик Г.И. (Григоренко Г.И.)
Маршрутная книжка № 15-097

Группа туристов р. СЛБ. совершая
пер. пох. II к/с под рук. вож. Тютюнина
С.И.
в составе 5-ти чел. поднялась на
п.р. Южн. Кавказоля со стороны р. Ул-
ноуружук 11.08.09г. в 15⁰⁰. Сняли
записку туристов у р. Мисса в
сост. 15-ти чел. под рук. вож. Панова А.М.
далее движение на п.р. ЖКТ.

Удачи!

и
попутного ветра в
нефракцию спину!)